

RASA MARIJA ŠILEIKIENĖ
Nepriklausoma tyrėja

Henriko Valua išrinkimo Abiejų Tautų Respublikos valdovu vaizdavimas lotyniškoje prancūzų poezijoje: „J. de La Gessée“ *Henriada* ir jos autorius

Anotacija. Straipsnyje supažindinama su iki šiol mažai žinoma ir beveik netyrinėta XVI a. antrosios pusės prancūzų poeto, pasirašinęjusio „Jean de La Gessée“, proginės poezijos rinktine *Henriada* (*Henrias*) lotynų kalba, parašyta Anžu kunigaikščio Henriko Valua išrinkimo Abiejų Tautų Respublikos valdovu proga ir dedikuota būsimajam jos karaliui, kurioje kuriamas poetinis herojiškas valdovo paveikslas, atitinkantis Renesanso epinės poezijos tradicijas. Nagrinėjama hegzametru parašyta epiškoji šios rinktinės dalis – panegirika, kurioje, be paminėtų Lenkijos–Lietuvos istorijos detalių, pateikiamas ir vienas pirmųjų Abiejų Tautų Respublikos aprašymų prancūzų literatūroje. Aptariama šio poeto asmenybė ir kūryba, jo kūrinių autorystės problema ir veikiausiai neteisinga esama jų atribucija – pavarde laikomas autoriaus asmenvardis veikiausiai yra kito dvaro poeto slapyvardis. Siūloma tikėtina teisingesnė autorystės atribucija ir šio autoriaus tekstų skaitymo būdas, neapsiribojant ligšioliniu selektyviu metodu, bet apimant visą jo dvikalbę prancūziškąją ir lotyniškąją kūrybą. **Esminiai žodžiai:** XVI a.; Abiejų Tautų Respublika; Henrikas Valua (Henri III, Henri de Valois); 1573 m. valdovo rinkimai; lotyniškoji lituanika; neolotyniškoji literatūra; XVI a. proginė poezija; XVI a. prancūzų literatūra; *Henriada* (*Henrias*); Jean de La Gessée; Louis d'Amboise.

1573 m. įvykę Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) valdovo rinkimai, buvę neeiliniu įvykiu Europoje, bei po jų sekęs neilgas išrinktojo Prancūzijos kandidato Henriko Valua valdymas paliko nemenką pėdsaką įvairiakalbėje tiek ATR, tiek prancūzų literatūroje. Greta įvairių autorių, rašiusių proginis politinės tematikos kūrinius eilėmis ir proza lenkų kalba, įskaitant ir Motiejų Strijkovskį (*Apie iškilmingą Anžu kunigaikščio Henriko Valua atvykimą į Krokuvą ir jo karūnaciją ...; Dorybės šauklis*), minėtini panegirines eiles lotyniškai rašę Janas Dymitras Solikovskis (*Uranija, arba dangiškieji rinkimai ...*), Piotras Kšyštoptorskis (*Mūzų pokalbis su Apolonu ...*), Stanislavas Amicinas (*Pasveikinimo eilėraštis valdovo Henriko Valua, Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio ... iškilmingo išrinkimo ir atvykimo į Lenkiją ... bei įžengimo į ... Krokuvą proga*), Janas Zavackis (*Henriko Valua ..., Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio ... 1574 m. įžengimas į Krokuvą ir laimingai įvykusi karūnacija*).

Prancūzijoje Anžu kunigaikščio Henriko Valua išrinkimą ATR valdovu lydėjo ne tik gausi per 1573 m. išleistos proginės literatūros banga – buvo leidžiami ir leidiniai, turėję supažindinti prancūzų visuomenę su Lenkijos ir Lietuvos istorija, šalies geografine ir ekonomine padėtimi, verčiami Lenkijos ir Lietuvos istorijos veikalai (pvz., J. Herburto iš Felštino kronika). Tuo metu parašyti proginiai eiliuoti tekstai yra labai įvairūs: nuo spausdintų iškilmingų renginių scenarijų iki nedidelių epinių panegirinio pobūdžio poemų. Daugiau jų buvo sukurta prancūzų kalba,

taikant plačiam vietinių skaitytojų ratui, tačiau dalis buvo rašomi lotyniškai arba abiem kalbom ir skirti labiau išsilavinusiai bei tarptautinei auditorijai – karaliaus dvarui, diplomatom, politikams ir 1573 m. rugpjūtį į Paryžių atvykusiai ATR delegacijai. Be Plejados narių Jeano Dorat (Ioannes Auratus, rašė daugiausia lotynų k.) ir Jeano-Antoine'o de Baifo, taip pat tuomet klasiku jau laikyto Pierre'o de Ronsard'o eilių, išleistų Claude'o Binet, Pierre'o Bottono, François d'Amboise'o, Jeano Bonnefonso, Etienne'o Thévenet, Nicolas'o Filleulio, Paryžiuje tuo metu gyvenusio vokiečio iš Lenkijos Jakobo Falckenburgo ir kt. poezijos leidinių, pavienių eilėraščių yra parašę ir daugiau poetų, pvz., Amadis Jamynas. Šiuose tekstuose Henrikas Valua šlovinamas, kuriant ir visuomenei pristatant „už savo dorybes“ išrinkto „Lenkijos“ karaliaus („Lenkija“, kaip tuo laiku įprasta, vadinant bendrą abiejų tautų valstybę) – krikščionybės gynėjo įvaizdį, kartais bendrais bruožais pavaizduojant valdysimą karalystę ir jos istorijos įvykius, nors dėl autorių gana paviršutiniško temos išmanymo dažnai iš vieno teksto į kitą keliavo tuo metu pradedančios formuotis stereotipinės ATR sampratos elementai. Po Henriko Valua pabėgimo iš Krokuvos hiperbolizuotai neigiamą „klasikinę“ jų vaizdą, persipinantį su pirmąsio „aukso amžiaus“ vaizdiniu, vėliau perteikė Henriko Valua sekretorius poetas Philippe'as Desportes'as pagarsėjusiame satyriniame eilėraštyje *Atsisveikinimas su Lenkija (Adieu à la Pologne)*, parašytame šiam poetui jau išvykus iš ATR.

Tarp šių autorių tekstų gausa, neretai ir jų kokybe, geresniu temos išmanymu ir itin teigiamu požiūriu į Abiejų Tautų Respubliką ir jos gyventojus gana ryškiai išsiskiria prancūzų ir lotynų kalbomis rašęs Jeanas de La Gessée, tiksliau, „Jean de La Gessée“ slapyvardžiu pasirašinėjęs dvaro poetas¹. Jį galima vadinti vienu iš „neatrastųjų“ ir, ko gero, deramai neįvertintų XVI a. 2-osios pusės prancūzų autorių, nors pavienių jo eilėraščių neretai įtraukiami į to laikotarpio poezijos antologijas. Tačiau jo prancūziškoji kūryba iki šiol tyrinėta ne itin daug, esami tyrimai gana fragmentiški, o kūriniai lotynų kalba, galima sakyti, apskritai netyrinėti². Vis dėlto jo išsakyta išskirtinai teigiama nuostata Lenkijos–Lietuvos valstybės atžvilgiu buvo patraukusi lenkų tyrėjų dėmesį ir yra trumpai jų aptarta (Nowak-Dłużewski 1963, 80; Lednicki 1930, 107–126).

Šio straipsnio uždavinys – supažindinti su Lietuvoje bei Lenkijoje visai nežinomais ir netyrinėtais Henriko Valua rinkimų laikotarpio lotyniškos proginės poezijos tektais – prancūzų poeto Jeano de La Gessée rinkiniu *Henriada* bei aptarti jo struktūrą ir tematiką. Pirminį tyrimo planą – surinkti, išnagrinėti ir aprašyti šio autoriaus kūrinius Abiejų Tautų Respublikos tema – gerokai pakoregavo tiriant kilusi kebli jo kūrinių autorystės problema, – įdėmiau skaitant J. de La Gessée kūrinius, kilo vis daugiau abejonių, kad esama jų atribucija teisinga. Manome, kad atlikus atitinkamą tiriamąjį darbą, pavyko nustatyti ir tikrojo autoriaus tapatybę, todėl straipsnio dalį neišvengiamai teko skirti ir niekur iki šiol nekeltam autorystės klausimui. Siūloma atribucija ateityje turėtų būti nagrinėjama išsamiau ir visapusiškiau, remiantis visais šio autoriaus tektais. Išsamesnės analizės ir komentarų vertas ir *Henriados* rinkinys, skirtas ne tik prancūzų, bet ir Abiejų Tautų Respublikos skaitytojui, nes jis yra literatūrinė grandis, jungianti Prancūzijoje ir ATR šiuo laikotarpiu ir šia proga rašytus poetinius kūrinius. Straipsnis parašytas ir tyrimas buvo atliekamas, pasitelkus tradicinius filologijos ir istorijos metodus (aprašomasis, lyginamasis, tekstologinė analizė ir pan.).

1 Galbūt vertėtų šią pavardę ateityje rašyti kabutėse, t. y. „Jeanas de La Gessée“, taip bandant išvengti tapatybių painiavos ir pabrėžiant, kad tai slapyvardis. Tokia rašyba čia paliekama tik straipsnio pavadinime, taip atkreipiant dėmesį į egzistuojančią autorystės problemą.

2 Iš naujesniųjų jo kūrybai prancūzų kalba skirtų tyrimų pažymėtini J.-Ph. Labrousse'as (1991), G. Demersonas (1991, XXVII–LXXIX), D. Bjaï (2001, 368–378), B. Ménielis (2004, 157–162), taip pat straipsniai K. Csürös (1993), A. Piffault'as (2010), E. Buronas (2017), C. Jomphe (2002). A. Piffault'as yra šiek tiek aptaręs ir Henriadą, kai kurie kiti tyrėjai yra ją tik paminėję.

Autoriaus (-ių) biografijos neiškumai ir prieštaros. Kadangi ši tema mažai tyrinėta ir problemiška, tenka pateikti gana ilgą įvadą apie autorių. Biografinių žinių apie asmenį, vadinamą Jeanu de La Gessée, yra itin nedaug. Pagrindiniais jų šaltiniais laikomi negausūs archyviniai duomenys iš Žero (Gers) ir Žemųjų Pirėnų departamentų archyvų, keli dokumentai Edinburgo archyve. Visa kita atkurama iš paties šiuo vardu besivadinančio poeto tekstų. Jo gyvenimo eiga beveik visiškai nedokumentuota, o negausūs tyrėjai pildo ją spėliojimais. Perpasakojant juos iš vieno leidinio į kitą, jie dažnai tampa „faktais“, sudarančiais iš pirmo žvilgsnio lyg ir tikėtiną, tačiau ne itin informatyvią biografiją. Laikoma, kad Jeanas de La Gessée gimė 1551 m. pradžioje Gaskonėje, Movezeno (Mauvezin) miestelyje prie nedidelės Araco (Arratz) upės ir tikroji jo pavardė – Jeanas Gesse'as, nes taip vadinosi miestelėnų protestantų šeima, iš kurios jis kildinamas. Jo paties vartota pavardės rašyba rodytų bajorišką jo kilmę, tačiau akivaizdu, kad ši šeima niekada nebuvo kilminga³, nėra žinių ir apie poeto nobilitaciją. Maždaug nuo 1579 m. jo pavardės rašyba pakinta į „J. de La Jessée“. Gimimo data taip pat nustatoma iš jo tekstų. Vaikystėje poetas gavo puikų išsilavinimą, gerai mokėjo lotynų ir graikų kalbas (tai aišku iš tekstų), galbūt ir hebrajų kalbą – spėjama, kad tokį išsilavinimą galėjęs suteikti būsimą poeto dėdė protestantų pastorius Durand'as Gesse'as, nes tėvas Jeanas Gesse'as nebuvo baigęs jokių mokslų. Vėliau studijavo Gijenės (Guyenne) kolegijoje Bordo. Pagal archyvų duomenis, poeto giminaičiai niekada iš Movezeno nekeliaavę, ir nepanašu, kad šeimoje kas nors būtų prilygęs poetui savo išsilavinimu. 1571 m. pabaigoje jis išvykęs iš namų pas Navaros karalienę Joaną Albrietę (Jeanne d'Albret) į Nerako (Nérac) dvarą, kur gavęs tarnybą. 1572 m. pradžioje su karalienės svita keliaavęs į Blua (Blois) pilį, kur ji atvyko tartis su karaliene Kotryna Mediči dėl jų vaikų Henriko Burbono ir Margaritos Valua vedybų. Joanai Albrietei netikėtai mirus, 1572 m. vasarą jis likęs be tarnybos ir atsidūręs Paryžiuje. Birželį čia išleido pirmąją poezijos knygą, skirtą religinių karų temai. Apie 1575 m. jis patekęs į, kaip spėjama, Šatlė (Châtelet) kalėjimą, apkaltintas dėl politinių dalykų. Nenustatytu metu jis įsitraukė į tuometinio karaliaus Henriko III jaunesniojo brolio, ketvirtojo Henriko II sūnaus Alansono kunigaikščio Pranciškaus Valua (nuo 1576 m. – Anžu kunigaikščio, perėmus jam šį titulą iš Prancūzijos karaliumi karūnuoto Henriko Valua) aplinką (1576 m.?) ir tapo jo „dvaro sekretoriumi“ (*secrétaire de la chambre*), kaip nurodyta 1583 m. išleistų jo raštų rinktinės *Premières œuvres françaises* viršelyje. Pastebėtina, kad iki 1583 m. išleistuose leidiniuose jokios jo pareigos nenurodomos. Laikoma, kad iki 1584 m. jis buvo Pranciškaus Valua aplinkoje. Po pastarojo mirties Jeano de La Gessée pėdsakai dingsta, tik 1595 m. yra išleidžiama viena nedidelės apimties jo knyga. Kai kada tvirtinama, kad jis grįžęs į tėvynę ir ten miręs (paneigta hipotezė), tačiau iš tiesų 1596 m. taip besivadinąs asmuo trumpai pasirodo Edinburge, Škotijos karaliaus Jokūbo VI dvare, po to – Nyderlanduose, Leidene⁴. Daugiau apie jį nieko nežinoma. Žero departamento archyve saugomi su Gesse'ų šeima susiję dokumentai neleidžia abejoti, kad asmuo, vardu Jeanas Gesse'as, tapatinamas su šiuo poetu, egzistavo, nes yra paminėtas tiek jo tėvo (1571 metais), tiek motinos (1599 metais) sudarytuose testamentuose⁵. Tačiau kyla rimtų abejonių, ar šis Jeanas Gesse'as tikrai buvo pakeista bajoriška šios pavardės forma pasirašinęs poetas.

3 Genealoginį Gesse'ų šeimos tyrimą apibendrino J.-Ph. Labrousse'as, sudaręs iki šiol naujausią J. de La Gessée biografiją (Labrousse 1991, VII–XXV). Šį tyrimą derėtų papildyti minėtojo archyvo žiniomis, rodančiomis, kad iki XVII a. vid. ši gana neturtinga miestelėnų prekybininkų giminė išliko griežti protestantai ir buvo ypač sėkli.

4 Iš Edinburgo archyve esančių dokumentų turinio atrodo, kad jis gerokai skiriasi nuo poeto J. de La Gessée ir primena šiuo vardu besinaudojantį avantiūristą, tačiau kažkas jį sieja su prieš dešimtmetį mirusio Pranciškaus Valua ir Nyderlandų humanistų aplinka (plg. J. D. Mackie, „A Secret Agent of James VI“, *The Scottish Historical Review* 9, no. 36 (July 1912): 376–386).

5 Tėvo testamente jis įvardijamas *maitre*, taigi turėjo būti išsilavinęs (teisės srityje?) ar bent lankęs aukštąją mokyklą, o motina 1599 m. nežinojo, ar jis gyvas, ar miręs, to 1606 m. nežinojo ir Movezene gyvenęs jo brolis (Labrousse 1991, XXV). Tokios žinios apie protestantų miestelėnų šeimą labai kontrastuoja su paskutiniųjų poeto leidinių pavardės forma – „sieur de La Jessée“.

Atidžiau skaitant tekstus, matyti daugybė loginių ir chronologinių neatitikimų. Provincijos protestantų šeimos griežtos religinės pažiūros nedera su akivaizdžiai katalikiška poeto mąstytėna, skaitoma literatūra (išlikę jo kitų autorių vertimų). Keista, kodėl jo nepriėmė į dvarą Henrikas Navarietis, kaip, pavyzdžiui, jo bendraamžį būsimąjį rašytoją T. A. d'Aubigné, iš kur jis, tuo metu neseniai netekęs tėvo (archyvų duomenimis, tėvas Jeanas Gesse'as mirė 1571 m. vasarą) ir tarnybos (1572 m. viduryje), turėjo lėšų knygoms leisti (dalį jų galėjo remti leidinių adresatai, tačiau abejotina, kad visus), kaip jis per trumpą laiką įsitvirtino Paryžiuje ir netgi karaliaus dvare (tai liudija tekstai iš 1574 m. pradžioje išleisto, 1572–1573 m. rašyto epigramų rinkinio lotynų kalba), o būsimasis ATR valdovas Henrikas Valua sutiko finansuoti jo leidinius (tai rodo *Henriada*). Apytikriai po šv. Baltramiejaus nakties 1572 m. poetas išvyko į Ženevą, neva vengdamas persekiojimo (nors iš tiesų eilėse jis nurodo kitą priežastį bei norą pakeliauti po Europą – iš teksto atrodo, kad studijų tikslu, taip pat mini apkeliavęs nemažą dalį Šiaurės Italijos), bet greit grįžęs. Panašu, kad dalyvavo religiniuose karuose katalikų pusėje ir kovojo su protestantais prie La Rošelio (La Rochelle) 1573 metais. Jo apsimetimą kataliku bandoma aiškinti oportunistu⁶, tačiau lyginant jo reikiamas religines pažiūras, pavyzdžiui, su tuo laikotarpiu kataliku apsimetinėjusio protestanto T. A. d'Aubigné karingąja poezija, nors ir rašyta vėlesniu gyvenimo tarpsniu, toks parodomasis nenuoširdumas neatrodo nei psichologiškai pagrįstas, nei tikėtinas, juo labiau, atsižvelgiant į didelį šio poeto polinkį į autorefleksiją. Spėliojama ir ne ką paaiškina ma apie jo keistą meilę Navaros karalienei Margaritai Valua, kuriai skirta daugybė jo eilėraščių (esami tyrėjai neslepia jais mažai domėjęsi, tačiau juose gana gausu įvairių autobiografinių detalių, neretai papildančių paminėtąsias ne jai skirtuose eilėraščiuose) ir kuriuose jis pasakoja apie jų neabejotinai abipusį (*sic*) ryšį. Taip pat nerasta jokio juridinę galią turinčio dokumento, patvirtinančio asmens tokia pavarde buvimą Pranciškaus Valua aplinkoje nuo 1572 metų arba gyvenusio Paryžiuje: jis nepaminėtas jokiuose Karolio IX, Henriko III, Pranciškaus Valua, karalienės motinos Kotrynos Mediči bei Margaritos Valua dvariškių sąrašuose⁷, jis nesutinkamas ir Henriko Navariečio aplinkoje, neminimas jokiame turto sandoryje, metrikų įrašė ar pan., taip pat Šatlė kalinių sąrašuose (plg. Labrousse 1991) jokia pavardės forma – nei kaip Jeanas Gesse'as, nei kaip Jeanas (de) La Gessée (jam vadinantis šia pavardės forma oficialiame dokumente, natūraliai išskiltų ir jo nobilitacijos klausimas). Tai labai kontrastuoja su poeto eilių turiniu ir 1583 m. prašmatniu didelės apimties jo kūrybos leidimu Antverpene, Ch. Plantino leidykloje, rodančiu, kad tai turėtų būti svarbus Pranciškaus Valua aplinkos žmogus – tokiu leidiniu nebuvo pagerbtas joks kitas šio dvaro poetas (kaip antai visuose sąrašuose esantieji B. Jamynas ar C. Hesteau de Nuyssement'as).

Šios pusiau hipotetinės biografijos ir tekste ryškėjančios asmenybės neatitikimai J. de La Gessée kūrinuose atrodo tokie gausūs, kad jų suerzintam skaitytojui belieka dėti autoriaus kūrybą į šalį, anksčiau ar vėliau priešus šių tekstų supratimo aklavietę⁸, arba eiti kitu keliu ir bandyti iš naujo klasifikuoti eilių teikiamas žinias, nepaisant atkakliai ir net įkyriai peršamos „gaskono“

- 6 Arba, kas itin dažnai pasitaiko straipsniuose apie šį autorių, tiesiog paliekant šį klausimą atvirą ar įvardijant kaip keistą, prieštaringą dalyką.
- 7 Pranciškaus Valua dvaro sąrašai: Prancūzijos nacionalinė biblioteka: BN Mss français 23029, BN Mss français 20614, BN Mss Clairambault 836, BN Mss français 7856; taip pat Archives nationales, KK 238; Gonzague 1665, 577–599. 1576–1580 m. laikotarpiu Pranciškaus Valua dvaro sekretoriais nurodyti B. Jamynas ir J. Brouhault'as, B. Jamynas, atrodo, ėjo šias pareigas ir vėliau. Jeano Gesse'o ar Jeano de La Gessée nėra ir tarp eilinių Pranciškaus Valua sekretorių 1564–1583 m. laikotarpiu (sekretorių sąrašas apima 199 asmenis). Prancūzų istorikė J. Boucher, aptardama to laikotarpio Valua šeimos dvarų poetus, yra pastebėjusi, kad sąrašai gali būti nepilni (vargu ar galima tai neigti), ir niekur nesantį J. de La Gessée galima laikyti sekretoriumi (Boucher 2007, 518), tačiau kaip tik tai ir kelia abejonių.
- 8 Galbūt tai iš dalies paaiškina priežastis, kodėl gausi ir neabejotinai įdomi šio poeto kūryba yra palyginti mažai tyrinėta – nesant tinkamo „rakto“, šie tekstai lieka „nekalbantys“, dėl neiškūmų kyla klausimų dėl jų vertės ir pan.

tapatybės, dažnai minimos „gimtinės“ Movezeno bei „tėvo“ ir „dėdžių“ lotyniškų epitafijų (ar pseudoepitafijų?). Pirmiausia tai dvariškis *par excellence* (tai visuotinai pastebėta), jis turi daugybę pažįstamų dvare, tarp aukštuomenės, Bažnyčios dignitorių, teisininkų ir jiems skiria savo eiles (pvz., *Epigrammatôn ...*, *Epigrammata*, *POF*⁹ *passim* ir kt.). Be laisvos ir išdidžios laikysenos, knygų leidimo savo lėšomis (mini dalį leidinių leides „be mecenato“), jis užsako savo ir mylimosios portretus karaliaus dailininkams (*POF* 5, 352, 803, 1103 ir kt.)¹⁰, vaizduoja save dalyvaujantį dvaro pramoginiame turnyre *pas d'armes* su kitų kilmingų riterių palyda (*POF* 250)¹¹, dalyvauja dvikovose (*sic!*) su kilmingais priešininkais (plg. *POF* 354 nežinomam kritikui dvariškiui, 197 baronui Guillaume'ui de Hautemer de Fervaques'ui), dvaro puotose ir šokiuose (*POF* 250, 819), turi pažų (*sic*, *POF* 29, 415, 1119, 1129), puikiai išmano dvaro etiketą, heraldiką ir simboliką (gausi artificiozinė poezija, eilės pagal A. Alciat'o emblemas ir *passim*), gana familiariai kreipiasi į itin aukšto rango asmenis, kartais kritikuoja juos ir karalių, dažnai neigiamai vaizduoja dvariškių gyvenimo būdą ir artimiausią karaliaus aplinką, „minjonus“, nekalbant apie minėtą jo gausiai aprašomą ypač artimą santykį su Margarita Valua ir meilę jai (*Epigrammata*, *POF* *passim*) ir t. t. Iš eilių adresatų ir turinio matyti ir jo ryšiai su Antverpeno leidėjo Ch. Plantino aplinka, anglų diplomatais. Trikdo ir chronologiniai neatitikimai – pavyzdžiui, poetas jau 1570 m. pabaigoje dalyvavo Karolio IX ir Elžbietos Habsburgaitės vestuvėse ir dedikavo jiems savo eiles (plg. *POF* 423, *Henriada* Fr) bei ne kartą minėjo (taip pat ir *Henriadoje*) nesėkmingą bandymą iki 1573 m. tapti karaliaus Karolio IX globojamu poetu, tačiau pagal esamą J. de La Gessée biografijos chronologiją jis į Paryžių pirmąkart atvyko tik 1572 m. gegužę.

Prieštaravimai ima spręstis, suabejojus šio autorystės priskyrimo teisingumu ir darant prielaidą, kad tai kito asmens, atitinkančio jo eilėse piešiamą autoportretą, slapyvardis, veikiausiai alonimas, dvariškiui prisidengiant iš tiesų egzistavusio provincialo vardu. Eilėse ryškėjantį asmenį ir jo gyvenimo įvykius visiškai atitinka Pranciškaus Valua favoritas ir „pirmasis dvariškis“, vėliau – Anžu valdytojas ir Pranciškaus Valua kariuomenės generolas pulkininkas Nyderlanduose Louis de Clermont'as d'Amboise'as de Bussy (1551–1579), dvare garsėjęs kaip poetas, minimas ir jo domėjimasis istorija¹² (L'Estoile 1982, 322). 1573 m. jis dalyvavo La Rošelio apsiaustyje ir Henriko Valua pasirengime kelionei į ATR, vėliau kaip jo dvariškis kartu vyko į Krokuvą, o 1574 m. pavasarį grįžęs į tėvynę, dalyvavo įvairiose karinėse kampanijose. 1575 m. pradžioje jis įsitvirtino su Henriku III konkuruojančio brolio Pranciškaus Valua aplinkoje ir per trumpą laiką padarė itin didelę karjerą. Žinoma ir apie ryšį, kelerius metus siejusį jį su princese ir Navaros karaliene Margarita Valua. Dėl to, taip pat dėl L. d'Amboise'o įtakos Pranciškui Valua, jo opozicinės nuostatos ir nesitaikstymo su artimiausia karaliaus aplinka po kelių nesėkmingų bandymų¹³ surengti jo nužudymą 1579 m. Henrikui III tai pavyko, pridengus išgalvota, L. d'Amboise'o reputaciją

9 Čia ir toliau vartojama 1583 m. leidinio *Premières œuvres françaises* santrumpa (*POF*).

10 Pavyzdžiui, *POF* 352 sonete vaizdžiai aprašomas užsakymas dailininkui, pateikiamas didiko kalbos maniera: „Subtilusis dailininke – taip tave vadinu, norėdamas pagirti tavo ranką ir portretus, – imk pieštuką, nupiešk eskizą ir tapyk mano portretą, sekdamas savo dieviškuoju Apeliu. <...> Nevaizduok manęs nei pagražintu veidu, nei išdidėsne laikysena, nei padailintais bruožais, tačiau išreikšdamas mano maloningumą ir patrauklias savybes, menu perteik maištingą prigimtį. <...> pasitelkęs savo protą, akis ir teptuką – tegul jie pasistengia pavaizduoti mane kaip tikrą patroną. O, koks gyvas portretas, kuriame matau perteiktą save! Jis toks geras, kad norint dar geriau mane atvaizduoti, reikėtų tik mano gestų ir balso.“

11 Šiame eilėraštyje poetas veikiausiai imituoja Plejados įkūrėjo J. du Bellay *Épithalame sur le mariage de tresillustre prince Philibert Emanuel, duc de Savoie, et tresillustre princesse Marguerite de France ...* (Paryžius, 1561), tačiau J. du Bellay kontekstas jame dar labiau „riteriškas“.

12 Be to, P. de L'Estoile'is mini, kad jis labai mėgęs skaityti Plutarčą.

13 Paskutinis nepasisekęs bandymas įvyko 1579 m. balandį – karaliaus siūstas italas karininkas P. P. Tosinghi (1573 m. kartu su Henriko Valua svita vykęs ir į Krokuvą) buvo sulaiikytas, jam dar nespėjus įvykdyti nurodymų. Norėdamas išvengti viešo Pranciškaus Valua protesto, Henrikas III paleistam P. P. Tosinghi liepė slėptis pas katalikų partijos lyderį Henri de Guise'ą. Tą įvykį liudijantis dokumentas yra Prancūzijos nacionaliniame archyve.

juodinančia svetimavimo istorija. Nors dalis amžininkų patikėjo dvaro pateikiama versija, artimesni L. d'Amboise'ui asmenys paliko visiškai kitokių liudijimų (pvz., nespausdintos arba daug vėliau išspausdintos epitafijos su pasakojimais apie dvaro nusikaltimą ir melą Margaritos Valua, F. Rasse'o de Neux, P. de L'Estoile'io rankraštiniuose poezijos albumuose). L. d'Amboise'ą, atrodo, pažinojęs amžininkas bibliografas F. Grudé de La Croix du Maine'as, kartu su A. du Verdier laikomi pagrindiniu žinių apie XVI a. rašytojus šaltiniu, 1584 m. išleistame enciklopediniame veikale *Biblioteka (La Bibliothèque)* ne tik išsako apie jį elogiją kaip apie karininką ir poetą, bet mini ir jo mecenatinę veiklą¹⁴. Atrodo, nei La Croix du Maine'as, nei A. du Verdier nieko nežinojo apie galimą slapyvardį¹⁵. Kiti amžininkai taip pat mini išskirtinį L. d'Amboise'o išsilavinimą ir poetinius gebėjimus (pvz., d'Aubigné 1873, 328). Pagal eilių adresatus matyti, kad apie jo rašymą turėjo žinoti daug žmonių (tai paaiškintų įsitvirtinusių jo kaip „poeto“ mitą), atitinkamai jie ar dalis jų turėjo žinoti ir slapyvardį (ar slapyvardžius), tačiau dvare tai galėjo būti laikoma tik kolegos dvariškio saviraiška savo ir kitų pramogai. Gebėjimas rašyti eiles vertintas kaip išsilavinimo dalis, ir dvare buvo tai gebančių daryti bajorų ir didikų, taip pat ir karališkosios šeimos narių (pvz., Margarita Valua, nesantuokinis karaliaus Henriko II sūnus Angulemo kunigaikštis Henrikas). Jo negalėjimo rašyti savo vardu priežastys irgi galėjo būti suprantamos ir tinkamai priimamos, laikantis diduomenės etiketo taisyklių ir diskretiškumo vieno iš jos narių atžvilgiu. Apie L. d'Amboise'ą rašęs P. de Brantôme'as kalba apie jį tik kaip apie dvariškį, karininką, mini jo sąmojų, iškalbą ir pan. – galbūt jis nelaikė jo poezijos itin reikšminga (ar laikė „savaiame suprantamu dalyku“?), nes ir pats savęs nevadino poetu, nors rašė eiles, o jo lengvo turinio prozos kūrinuose (išleistuose tik XVII a. viduryje), atskleidžiančiuose spalvingus ir skandalingesnius dvaro gyvenimo aspektus, pateikiamos žinios gana vienpusės ir paviršutiniškos, subjektyvios, įvykiai kai kada interpretuojami klaidingai¹⁶. Taip pat šiuo religinių karų laikotarpiu dauguma prancūzų bajorijos daug laiko praleisdavo karinėse kampanijose, ir kūrybinė karininku tapusio „laisvalaikio poeto“ (kaip tai galėjo vertinti kiti) veikla¹⁷ šiame fone galėjo atrodyti menkai reikšminga.

- 14 „Kalbėdamas apie Louis d'Amboise'ą, drįsčiau tvirtinti, kad literatūros ir karo srityse jis buvo vienas iš gambiausių (galima versti ir „drąsiausių“) ir labiausiai įgudusių (*l'un des plus vaillants et adextres*) bajorų, kokius mūsų laikais matė Prancūzija. Tai jis pakankamai įrodė savo gyvenime ir būtų dar daugiau įrodęs, jei būtų gyvenęs ilgiau, tačiau to jam neleido žiauri mirtis. Jis labai mylėjo literatus ir jais rūpinosi, todėl aš jį taip gerbiu ir plačiau apie jį kalbu, mat jei jis būtų buvęs tik karys, apie jį plačiau kalbėčiau veikale apie narsiausius Prancūzijoje ir gališkuose kraštuose gimusius karininkus. Įrodymui, kad jis puikiai išmanė literatūros dalykus ir nebuvo vien tik puikus oratorius ir labai iškalbus bajoras, **mes turime daug jo sukurtų puikių prancūziškų eilių ir poemų** (*plusieurs beaux vers et Poésies Françaises de sa façon*), tarp jų – ir tas gražias eiles, kurios yra lyg jo mirties pranašystė. Jose jis išvardijo visas nelaimes, kurios jam nutiko; **jos kol kas neišleistos, kaip ir kiti jo kūriniai**“ (paryškinta cituojant; La Croix Du Maine 1584, 290). „Patronizuojantį“ L. d'Amboise'o vaidmenį Pranciškaus Valua dvare mini ir šiuolaikiniai istorikai, kaip antai N. Le Roux.
- 15 La Croix du Maine'as į savo veikalą įtraukė ir J. de La Gessée, paminėdamas kelis jo leidinius, dar daugiau jų savo *Bibliotekoje* 1585 m. išvardijo A. du Verdier (kitaip nei La Croix du Maine'as, neminėjęs L. d'Amboise'o kaip rašytojo, bet nesant jo pavarde pasirašytų knygų tai nestebina), tačiau, atrodytų, paradoksalu, kad jie, amžininkai, nepateikė nė vieno (!) J. de La Gessée biografijos fakto, tik trumpai pakartojo tai, kas minima šio poeto knygų antraštiniuose puslapiuose. Plg.: La Croix du Maine'as taip pat nežinojo teisininko ir rašytojo François d'Amboise'o slapyvardžio Thierry de Timophile'as ir pateikė jį kaip atskirą autorių, ir tokių atvejų gali būti nemažai. Pats A. du Verdier yra pasirašinęs Pierre'o La Coignée slapyvardžiu, tačiau į savo veikalą, suprantama, jo neįtraukė. Prancūzijos nacionalinio archyvo dokumentuose fiksuojamas XVI a. antroje pusėje Paryžiuje gyvenęs pirklys Pierre'as de La Coigne'as (*sic*).
- 16 P. de Brantôme'o informacijos atranką rodo, pavyzdžiui, epizodas, kuriame jis papasakoja, kaip išrinkto ATR valdovu Henriko Valua iškilmingo įžengimo į Paryžių dieną L. d'Amboise'as dvare apsižodžiaęs su vienu dvariškiu, pastarajam priklibus, kad atrodąs „neišsimiegojęs“. Iš šio epizodo sužinome paskalų apie damas ir net kai kurių dvariškių tikrą ar menamą polinkį naudotis „turkų berniukais“ ir pan., tačiau anaipol ne apie L. d'Amboise'o kokią nors kūrybinę, visuomeninę (ir netgi ką tik buvusią karinę) veiklą tuo laikotarpiu. Esant mažai kitų istorinių šaltinių, kuriuose ji būtų paminėta (t. y., kad tai būtų ne abstrakčios užuominos apie „draugystę su Mūzomis“ ir pan.), tokie trivialūs pasakojimai neretai tampa „istoriniu šaltiniu“. Tačiau panašų P. de Brantôme'o tekstų tikslas yra smaginti skaitytoją anekdotinėmis istorijomis, o ne perteikti informatyvias biografines detales.
- 17 La Gessée *POF* rinkinio eilėraščiuose ne kartą minimas bandymas suderinti šias skirtingas veiklas.

J. de La Gessée eilėse dažnai kartojama, kad jį persekiojanti iš namų ar artimos aplinkos kylanti ir nemažam skaičiui prancūzų giminių būdinga „nemalonė“ (*ingratitude* „nemalonė, nemaloningumas, nedėkingumas“) ir pykčiai: galima numanyti, kad tėvas, karingas, literatūrai abejingas senoviškos mąstysenos feodolas, norėjo jį matyti siekiant tik dvariškio ir karininko karjeros, o ne užsiimančią „žemesniajam luomui“ būdinga rašto veikla¹⁸. Vis dėlto jis veikiausiai skyrė nemažai dėmesio bent jau vyresniųjų vaikų lavinimuisi ir, kaip matyti, labai neprieštaraavo sūnaus norui siekti aukštojo mokslo (toks noras kaip tik minimas *POF* 1446). Susiejant J. de La Gessée biografijos duomenis su tekstais, darytina išvada, kad jis, be ankstesnio išsilavinimo¹⁹, apie 3 metus (nuo 1568 iki 1571) mokėsi Gijenės kolegijoje Bordo – viename iš geriausių to meto Prancūzijos universitetinio mokslo centrų, kuris orientavosi į *artes liberales* ir istorijos dėstymą (plg. Gaullieur, 1874). Per atostogas ar esant reikalui, jis galėjo grįžti į Paryžių arba į tėvų pilį Šampanėje – tuo būtų galima paaiškinti jo dalyvavimą Paryžiuje vykusiuose svarbiuose įvykiuose (plg. La Gessée Karoliui IX skirtus 1570 m. rašytus eilėraščius) ir epizodišką dalyvavimą karo veiksmuose²⁰.

J. de La Gessée slapyvardžio „gyvenimas“ po autoriaus mirties rodytų Pranciškaus Valua, tuo metu Henriko III smarkiai suvaržyto ir su juo derinančio savo politiką, bei jo aplinkos ir Margaritos Valua protestą prieš valdovo elgesį ir jo organizuotą nusikaltimą tyčia literatūrine forma²¹. Iš kitų, su šiuo susijusių įvykių (pavyzdžiui, L. d'Amboise'o asmeninei klientelei priklaus-

18 „Nemalonės“ tema atskirai plėtojama poemėleje *Ingratitude*, dedikuotoje Pranciškui Valua su priedu „skirta vienam prancūzų senjorui“. Jos gale paaiškėja šio „senjoro“, kurio monologą ji perteikia, pavardė – tai L. d'Amboise'o tėvas Jacques'as de Clermontas d'Amboise'as, minima ir jo kito sūnaus žūtis prie Isuaro (Issoire) 1577 m. (*POF* 1467). „Prancūzų senjoras“ kalba, jog „šios pabaisos (t. y. *Ingratitude*) alsavimą“ patyrė ir „giminę garsinę“ jo sūnus Bussy d'Amboise'as (minint pavardę), bet „dabar ji palaidota kape su juo“, t. y. senjoras atgailaujęs. Sunku pasakyti, ar ši poemėlė yra post mortem redaktoriaus atitinkamai pataisytas senesnis paties L. d'Amboise'o kūrinys, ar visa parašyta kurio nors iš Pranciškaus Valua dvaro poetų (pvz., B. Jamyno).

19 Pagal poetinių kūrinių formą ir turinį gana sunkiai įtikima, kad tai Movezeno miestelio pastoriaus Durand'o Gesse'o „mokykla“. Iš Paryžiaus humanistui, E. Roterdamičio mokiniui ir dalies karališkųjų atžalų mokytojui Jeanui de Moreliui de Grigny gausiai skiriamų La Gessée eilėraščių ir jų turinio peršasi prielaida, kad jis galėjęs būti poeto vaikystės ir paauglystės laikų mokytojas. Šią prielaidą paremtų ir akivaizdžiai matomas poeto itin aukšto lygio humanistinis išsilavinimas. Taip pat poetas gerai pažįsta išsilavinusius J. de Morel'io dukteris ir skiria joms savo eilėraščius, o viena jų, Camille'ė de Morel, – jam (ar per vienerius metus menamasis jaunas provincialas, „naujokas“ Paryžiuje galėtų taip gerai įsilieti į Paryžiaus intelektualinio elito aplinką ir J. de Morelio literatūrinį saloną?). Prielaidai neprieštarautų ir tai, jog nemažai eilėraščių skirta Prancūzijos didžiajam priorui Angulemo kunigaikščiui Henrikui, J. de Morelio mokiniui. Dauguma jų, ypač lotyniškieji iš *Epigrammata*, rodo ne formalų, o veikiau draugišką autoriaus santykį su jų adresatu, juose dėstomi bendrieji gyvenimo apmąstymai, kalbama apie vienvatvę, draugų išdavystę, asmenines negandas, ir iš to sektų, kad juos sieja sena ir artima pažintis. Taip pat žinoma, jog L. d'Amboise'o tėvas J. de Clermontas d'Amboise'as palaikė artimus ryšius su karaliene motina Kotryna Mediči – tai galėjo jam padėti rasti sūnui gerą mokytoją, kaip antai J. de Morelis.

20 Istoriniuose šaltiniuose iki 1572–1573 m. jis minimas itin mažai; žinoma, kad dalyvavo karuose su protestantais Beri (Berry) prie La Šaritė (La Charité) 1570 m. pavasarį.

21 Tai patvirtintų įžanginis lotyniškas 1583 m. raštų leidimo eilėraštis (jame ši kūryba pristatoma kaip poeto, kurį „nusinešė juodoji diena“) ir visas šio rinkinio išleidimo kontekstas bei leidinio ypatybės. Pavyzdžiui, neįtrauktas nė vienas (!) kitų poetų sveikinimo eilėraštis, o jie tradiciškai turėtų būti įtraukti į tokį didelį pirmąjį autoriaus raštų rinkinį; nurodyta 5 metų senumo 1578 m. suteikta karaliaus privilegija (L. d'Amboise'o autorystės atveju jis ją galėjo gauti prieš išvykdamas į Flandriją 1578 m. vasarą); „ezopiškas“ Ch. Plantino pabaigos žodis; ne autoriaus, o P. de Ronsard'o portretinė graviūra leidinio pradžioje (iš tiesų prie graviūros nenurodyta jokia pavardė), taip „anonimizuojant“ leidinį ir kartu išreiškiant pagarbą poeto autoritetui – „poetų princai“.

Apie J. Wierixo autorystės šią tariamai J. de La Gessée graviūrą plg. Labrousse, XXI – atrodo, J.-Ph. Labrousse'as jos nepalygino su 1574 m. *Epigrammatôn* leidinyje esančia senesne autentiško atvaizdo graviūra, kuri, nors ir prastesnės kokybės, vaizduoja visai kitą skirtingo fizinio tipo asmenį, o G. Demersonas net nesprenė šio klausimo ir tyrinėjo tik pačią (išimtinai prancūziškąją) poeto kūrybą. Tokiu atveju išlieka teisinga tradicinė ilgaamžė versija: laikyti 1583 m. leidinyje pateiktą atvaizdą P. de Ronsard'o portretu ir jis neteiktinas kaip menamojo La Gessée (t. y. fiktyvaus asmens, sukurto, remiantis realaus Jeano Gesse'o tapatybe) atvaizdas. Su šiuo klausimu taip pat susijusi savalaikių L. d'Amboise'o atvaizdų (ne žymiai vėlesnių nevykusių perdirbinių ar kopijų) identifikavimo problema.

Kitu „tylijojo pasipriešinimo“ leidiniu *post mortem* galima laikyti 1580 m. *Epigrammata*, kurio struktūra ir gale įtraukta L. d'Amboise'o (šiuo vardu ir pavarde) epitafija-dvasios kreipimasis, nemažai paaiškinanti apie dvaro sufalsifikuotas jo

susių asmenų žudymas ir įkalinimas, atkaklus ilgametis neleidimas artimiesiems iškelti kriminalinę bylą žudikui (-ams), užuominos amžininkų raštuose ir pan.) galima spėti, kad karalius ir jo aplinka tiesioginiu ir netiesioginiu būdu ilgam laikui įtvirtino reikalavimą L. d'Amboise'ą minėti kuo mažiau ir pageidautina – vien neigiamai, ir panašu, kad tokia pat buvo ir Henriko Navariečio (vėliau Henriko IV) nuostata. Šios kliūtys galėjo sutrukdyti Margaritai Valua aiškiau paminėti slapyvardžio klausimą, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad mūsų laikų nepasiekė daugybė asmeninių archyvų medžiagos, korespondencijos ir rankraščiais likusių kūrinių. Tikėtina, kad dėl riboto slapyvardžio žinomumo jaunesnė karta nebesiejo jo su autoriaus vardu. XVII a. pirmojoje pusėje apie J. de la Gessée rašęs Prancūzų akademijos narys G. Colletet sudarė pirmąją jo biografiją tik pagal eiles (be jokių kitų duomenų), matyt, neįsiskaitęs į tekstus ir tikrai neturėdamas jų visų, o vėlesni keli enciklopedistai jį tiesiog pakartojo.

Pasigilinus į, kad ir kaip keista, ne itin daug tyrinėta L. d'Amboise'o biografiją istorikų darbuose²² ir išlikusią, nors ir negausiai, jo paties korespondenciją, galima rasti daug atitikmenų su J. de La Gessée poezijos „vidiniu žmogumi“, ryškėjančiu po lyrinio herojaus – „provincialo“ kauke: žinomi L. d'Amboise istoriniai ryšiai ir korespondentai²³, oponentai²⁴, įvairūs faktai²⁵. Kelionę į Neraką poetas apibūdina ne kaip apgalvotą karjeros siekimą, kaip derėtų laukti, o veikiau kaip desperatišką pabėgimą iš namų, laikinai susižavėjus protestantizmu (mini savo „sektišką klaidą“, į kurią nukrypęs – kaip tai suderinama su menama protestantiška jo šeima?), įsipykus namų aplinkai ir ketinant tapti rašytoju. Tokiu atveju matome dramatišką kilmingo jaunuolio biografijos vingį – turto ir titulo atsisakymą dėl savo pašaukimo. Tai paaiškintų ir jo neįsiliejimą į Henriko Navariečio aplinką – pasigailėjusi Joana Albrietė priėmė jį pažų mokytoju²⁶, tačiau jos sūnui laikyti tokį žmogų dvare galėjo būti nepriimtina. Kitas biografijos vingis – mirus Joanai

mirties aplinkybes, formuoja savitą *monumentum*. Šioje visiškai netyrinėtoje retoje (žinomi 2 egz.) knygoje nurodoma, kad ją iš autoriaus eilių sudarė jo mylimoji, pasirašanti slapyvardžiu Anne d'Alègre. Sprendžiant iš turinio, beveik neabejotina, kad tai alonimu pasirašanti Margarita Valua, o ne gerokai jaunesnė ir su šiuo kontekstu nesusijusi būsimoji Guy Paulio de Coligny de Lavalio žmona Anne'ė de Tourzel Alègre (tikslī jos gimimo data nežinoma, bet aptariamam metu ji turėtų būti paauglė; išteko 1583 m. labai jauna, mirė 1619 m.). Kai kuriuose sudarytojos autorystės (tai nurodyta) eilėraščiuose kalbama apie poetą kaip apie mirusį, o jo eilės esančios mylimosios „kapas“ – iš tiesų tos eilutės primena antkapinę epitafiją.

- 22 XIX a. rašyti A. Joubert'o ir L. Moutono darbai, nors ir informatyvūs bei turintys vertę, vis dėlto yra pasenę, tendencingi, juose nemažai klaidų, nes autoriams nebuvo žinomi kai kurie dabar prieinami dokumentai. Iš naujausių tyrimų pažymėtinos itin vertingos istoriko N. Le Roux monografijos ir straipsniai Henriko Valua valdymo laikotarpio tema, kur L. d'Amboise'o asmenybei skiriami atskiri neilgi jų skyriai, neminint jo literatūrinės veiklos.
- 23 Pavyzdžiui, J. de Beaumanoiras de Lavardinas, F. d'Espinay de Saint Lucas, R. de Sorbier des Pruneaux, o ypač – Pranciškaus Valua dvariškis L. d'Amboise'o kolega 1578 m. derybose su Nyderlandų atstovais L. de Hacqueville'is de Neufville'is, kurie yra ir La Gessée literatūrinių laišku adresatai.
- 24 A. T. d'Aubigné minimą epizodą apie 1575 m. pirmojoje pusėje įvykusią L. d'Amboise'o dvikovą su baronu G. de Haute-mer de Fervaques'u, kurioje A. T. d'Aubigné buvęs pastarojo sekundantu, atitinka La Gessée de Fervaques'ui skirtas to pat meto sonetas, tikriausiai parašytas kaip priedas prie rašytinio kvietimo į dvikovą, nors iš pirmo žvilgsnio atrodo visai mandagus (*POF* 197). Tų pačių metų L. d'Amboise'o konfliktą su L. de Béranger du Guastu atitinka dygi La Gessée epigrama, kurioje „dvaro sekretorius“ įtakingą karaliaus favoritą kaltina korupcija, darydamas aliuziją į F. Rabelais satyriškai pavaizduotą supuvusią teismų sistemą – „kailinėtus katinus“ (*POF* 408).
- 25 Minėtasis įkalinimas neva Šatlė (Châtelet) 1575 m. atitiktų L. d'Amboise'o, atrodo, neilgai trukusį įkalinimą Venseno (Vincennes) pilies donžono kalėjime 1575 m. liepą kartu su keliais kitais Pranciškaus Valua dvariškais, įtariant juos sąmokslu prieš karalių (minima *Négociations diplomatiques* 1872, 42; plg. L'Estoile 1982, 68, 82). Iš tiesų kalėjimo aprašymas eilėraštyje metaforizuotas ir pakankamai neaiškus, lyrinis subjektas čia atrodo veikiau įkalintas aukštai bokšte, o kitos detalės irgi vargu ar įmanomos Šatlė. Pavyzdžiui, minimi lyg ir šioje pilyje ar tvirtovėje esančios prabangios medinės plokštės bei pastatas – be ironijos – vadinamas „dviem rojais“, kurie lyriniam subjektui yra „pragaras“. Taip pat įvairiai galima traktuoti eilėraštyje minimą daugiskaitą „Chasteletz“ (tvirtovė (-s), pilaitė (-s)), be to, vardijami ir kokie kalėjimų pavadinimai, įskaitant Italijos. Pabaigoje lyrinis subjektas numanomai pabėga pro langą, cituodamas F. Rabelais frazė (*POF* 230–238).
- 26 Veikiausiai ne su Georgette de Montenay, kaip teigiama vien hipotetiškai (Labrousse 1991, XIII), bet su įtakingo „senjoro“, kaip teigia pats poetas (*POF* 1446), rekomendacija – galbūt jau seniau La Gessée pažįstančio Vilaro markizo Honorato Savojeičio?

Albrietei ir nepasisekus sumanymui įsitvirtinti kitur, 1572 m. vasarą teko grįžti namo pas tokiu elgesiu tikrai nesidžiaugiantį tėvą. Tada suprantama ir tai, kodėl „jaunojo protestanto“ pirmasis (?) mecenatas buvo karaliaus generolas leitenantas Gijenėje, Prancūzijos admiralas Honoratas Savojietis (Honorat de Savoie), Vilaro (Villars) markizas, katalikas ir aršus protestantų priešas²⁷, ir daug kitų keistai atrodančių dalykų. Atitinka ir galima L. d'Amboise'o gimimo data: iš poetinių tekstų nustatoma La Gessée gimus apytikriai 1551 m. pirmojoje pusėje, ir nors neišliko joks L. d'Amboise'o gimimo datų nurodantis dokumentas, žinoma, kad notarų M. Lasnier ir N. Lasnier patvirtinta jo tėvų Jacques'o de Clermonto d'Amboise'o, Biusi lio Šatel (Bussy-le-Chastel) barono ir Vovrė (Vauvray) senjoro, ir Catherine'os de Beauvau santuokos sutartis buvo sudaryta Šampanės miestelyje Monvilyje (Mognéville) 1550 m. birželio 26 d. (*Histoire généalogique de la maison de Chastellux* 1869, 490), tad pirmasis jų vaikas galėjo gimti ne anksčiau nei apytikriai 1551 m. kovą. Populiariosios istorijos darbuose nurodoma jo gimimo data – 1549 metai – yra netiksli ir neteisinga²⁸.

Lotyniškuose La Gessée kūrinuose randame, kaip manytume, ir užšifruotą tikrojo jų autorius parašą – kelias L. d'Amboise'o vardo anagramas²⁹. Abejotina, ar tokio masto sutapimai įmanomi atsitiktinai.

Trumpa J. de La Gessée kūrybos apžvalga. 1572 m. vasarą, atvykęs į Paryžių iš Nerako ir Blua, J. de La Gessée išleido savo pirmąjį kūrinį – eiliuotą satyrą *Taikos laužytojų prakeikimas ... (Exécration sur les infracteurs de paix ...)* prieš religinių karų kurstytojus. Grįžęs po savo Šveicarijoje nutrūkusios kelionės „po Europą“, atrodo, jis smarkiai dirbo, nes per 1572–1574 m. parengė ne mažiau kaip 10 skirtingų pavadinimų leidinių, ne vienas jų išleistas pakartotinai. Svarbesni iš jų: prozinis pasakojimas *Naujoviškas pasakojimas apie Sansero apsiaustį (Nouveau discours sur le siege de Sancerre* (1573), epinė poemėlė *Rošeleida (La Rochelléide*, 1573) apie La Rošelio apsiaustį ir karo įvykius, Henriko Valua rinkimams skirtas rinkinys *Henriada (Henriades)* lotynų kalba, eilėraščių rinkinys *Prancūzijos atodūsiai dėl Lenkijos karaliaus išvykimo ... (Souspirs de la France sur le départ du Roi de Pologne ...)*, 1573), lotyniškas epigramų rinkinys *Epigrammatôn ad principes ... libri duo* (1574). 1575 m. jis išleido tik vieną nedidelį kūrinį. Vėliau, būdamas Pranciškaus Valua aplinkoje, kurį laiką nespausdino nieko (?), tik nuo 1578 m. vėl pasirodė nedideli jo poezi-

27 Jo globojamas La Gessée 1571 m. pradžioje pastatė dvi savo kūrybos dramas (tragediją ir komediją) Bordo Gijenės kolegijos studentų teatre (*Exécration ...*, 2r), taip pat jam dedikavo ne vieną kūrinį ir ne kartą eilėse išreiškė dėkingumą.

28 Jos šaltinis esantiesiems yra P. de L'Estoile'io, nepažinojusio L. d'Amboise'o asmeniškai ir nurodžiusio tik apytikrą jo amžių mirties metu (apie 30 metų), kronika. Tikslesnį jo nugyventą amžių pateikia La Croix du Maine'as (28–29 metai).

29 Pirmojoje J. de La Gessée (t. y. pirmojoje šiuo slapyvardžiu išleistoje) 1572 m. knygelėje *Exécration ...* f. 9v puslapio apačioje išspausdintas lotyniškas keistas savo prasme ir gramatine sandara, su kitu turiniu temiška nesusijęs dviejų eilučių eilėrašties eleginiu distichu – palindromas, skaitomas iš vieno galo į kitą: **Sacros amba domus vult utri quaerere lectos? / Lectos quaerere utri vult domus amba sacros.** Jo hegzametro eilutė – klausimas, pentametro eilutė, identiška pirmajai, tik atvirkščia žodžių tvarka, – atsakymas. Eilėraščio garsinė sandara sukuria lyg ir asociaciją, kad skaitytojas turįs čia kažko ieškoti; esant „galvosūkių“ rodo ir pats eilėraščio pavadinimas *Versus conversus nuptiarum (Apsuktas / apverstas / kitokiu paverstas vestuvių / santuokos / sujungimo eilėrašties)*. To meto artificiozinėje poezijoje, labai populiarioje XVI a. antrosios pusės dvaro poetų aplinkoje, buvo paplitusios anagramos – dažniausiai žymėtosios (t. y. eilėraščio pavadinime nurodant jį / jame esant anagramą), tačiau pasitaiko ir nežymėtųjų (t. y. nenurodoma esant anagramą), kur užšifruojamas autoriaus vardas arba kūrinys pasirašomas devizu, kuris iš tiesų yra autoriaus vardo anagrama. Pabandžius išskaidyti ir kitaip jungti šio dvieilio raides, kiekviena eilutė iš dviejų sudaro trinarį vardą LUDOICUS AMBOS[i]US CLERMO[n]T[i]US (nors ir su trūkstamomis raidėmis *i* (2) ir *n*, taip pat lieka laisva *t*, t. y. anagrama nėra tobula, tačiau atitinka to meto anagramoms keliamus reikalavimus, nes *n* gali būti rašoma kaip tildės ženklas, galūnė *-ius* sutrumpinama, taip pat leistina viena kita nepanaudota ar trūkstama raidė) ir frazę ATRA QUAERERE (ieškoti tamsių / užtemdytų / neaiškių dalykų). 1574 m. *Epigrammatôn ...* šis dvieilis pakartotas su kai kuriomis variacijomis, taip pat įtrauktas dar vienas eilėrašties – epitafija menamam „dėdei“, kuriame veikiausiai yra dar viena anagrama. Jame taip pat daroma aiški aluzija į giminaičio kardinolo, Ruano arkivyskupo Georges'o I d'Amboise'o, Liudviko XII ministro pirmininko, menų globėjo ir mecenato, epitafiją Ruano katedroje (12v).

jos leidiniai (pvz., *La Grasinde*), tarp jų – žanriniai eksperimentai (*Odes-Satyres*), taip pat keli – 1579 metais. 1580 m. išleista antroji lotyniškų epigramų knyga *Epigrammata*, 1580–1583 m. pasirodė keli nedideli proginiai leidiniai (rašyti poeto draugų ir kolegų?), o 1583 m. Ch. Plantino leidykloje Antverpene išleistas didysis raštų keturtomis *Premières œuvres françaises*, nurodant, kad ketinama išleisti dar du tolesnius didelės apimties rinkinius, į kuriuos būsianti įtraukta ir jo proza. 1584 m. mirus Pranciškui Valua, jie nebuvo išleisti ir neišliko. 1595 m. išleista dar viena nedidelė poezijos knygelė (galbūt parašyta kur kas anksčiau). Tačiau labai tikėtina, kad čia dar lieka nepaminėti kitais slapyvardžiais parašyti ir išspausdinti šio itin produktyvaus autoriaus kūriniai (didžiausia tokių leidinių tikimybė – laikotarpis iki 1577 metų).

Henriadės struktūra ir turinys: bandymas sukurti epišką ATR karaliaus Henriko Valua paveikslą. *Henriada*, kurios visas pavadinimas – *J. de La Gessée, moveziničio iš Gaskonijos, Henriada, išdėstyta įvairių žanrų poemomis ir eilėraščiais, taip pat papildyta įvairiais visos karališkosios Valua giminės paveikslais. Šviesiausiajam valdovui Henrikui Valua, Lenkijos karaliui ir Anžu kunigaikščiui (I. Gessei Mauvesii e Vasconia Henrias. Variis poematum, et carminum generibus illustrata, adiectis etiam diversis iconibus totius Regiae Valesiorum familiae. Ad serenissimum principem Henricum Valesium, Regem Poloniae, et Andium Ducem)*, yra itin reta knyga – šiuo metu žinomi du jos egzemplioriai, iš jų vienas saugomas Mazarinio bibliotekoje Paryžiuje, kitas – Bezansono (Besançon) municipalinėje bibliotekoje. *Henriada* išleista 1573 m. rugsėjo antrojoje pusėje (įžanginiame žodyje nurodyta 1573 m. rugsėjo 19 d.) nedidelėje Gilles'io Blaise'o leidykloje Paryžiuje, ją sudaro 22 lapai *in quarto*. Lyginant su kitais tuo metu išleistais Henriko Valua išrinkimui ATR valdovu skirtais proginės poezijos leidiniais, šis tarp jų atrodo gana reprezentatyvus savo apimtimi³⁰ ir turiniu, tačiau jo meninis apipavidalinimas kuklus: knyga iliustruota tik iš augalų ir gyvūnų motyvų sudaryta vinjete (atsklanda) ir keletu iliustracijomis arba gėlių motyvais puoštų pirmųjų raidžių.

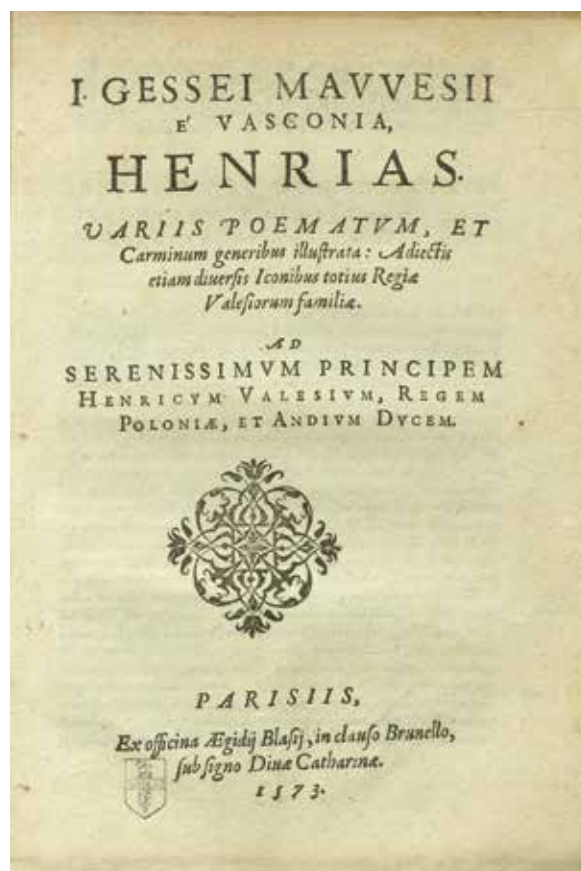
Henriadą sudaro kiek daugiau nei 900 eilučių įvairių eiliuotų tekstų – beveik visi jie yra lotynų kalba, išskyrus porą sonetų prancūzų kalba, ir 2 puslapiai įžangos proza lotynų kalba. Kūrinio pavadinimas nurodytą ją esant epinį kūrinį, parašytą antikinių epų, kaip Homero *Iliada*, Vergilijaus *Eneida*, ar renesansinės poemos, kaip autoriaus įkvėpėjo P. de Ronsard'o *Fransiada* (*Franciade*), pavyzdžiu, tačiau natūralu, kad per gana trumpą laiką, gausų karinių ir rinkiminių įvykių bei iškilnių, autorius negalėjo spėti sukurti didesnės apimties poemos ir apsiribojo tik panagerine poemėle su ją lydinciomis odėmis ir eilėraščiais, dedikuotais svarbiausiems su valdovo rinkimais susijusiems ATR ir prancūzų politikams ir pasiuntinybių nariams. Vis dėlto matyti aiški nuostata kurti heroinei poezijai būdingą karaliaus Henriko – Abiejų Tautų Respublikos valdovo – paveikslą, kurio pirmieji apmatai ryškėja jo prancūziškoje poemėleje *Rošeleida* (*La Rochelléide*), kuriai būdingas ypatingas temos „šviežumas“, nes pasakojami ką tik buvę protestantų miesto La Rošelio apsiausties įvykiai. Joje Anžu kunigaikštis Henrikas Valua vaizduojamas kaip valdovas-karys – tvarkos atstatytojas, įveikiantis ne tiek kitatikį priešą – hugenotus, kiek keliančius nesantaiką ir karus valstybėje maištininkus. Čia jis lyginamas su *Iliados* Agamemnonu, jo vyresnysis brolis karalius Karolis IX – su Menelaju, jaunesnysis, Alansono kunigaikštis Pranciškus Valua – su Achilu, o apsiaustis – su Trojos apsiaustimi, nors pabrėžiama, kad dėl savo „išdidumo ir maištingumo“ La Rošelio miestas negalįs pretenduoti į garbingą „antrosios Trojos“ vardą (*La Rochelléide*, B2v). Ši apsiaustis, ne itin sėkminga ir pareikalavusi daug aukų,

30 Didžiausias iš visų tokio pobūdžio leidinių, šalia Nicolas Filleulio nedidelės prancūziškos poemos *Karūna nugalėtojų Henrikui, Lenkijos karaliui ... (La Couronne à Henry le victorieux, Roy de Pologne ...)*, Paris, 1573), ir vienintelis tokios apimties lotynų kalba.

buvo nutraukta, 1573 m. gegužės 11 d. ATR Seimui paskelbus Anžu kunigaikštį išrinktuoju valdovu – maždaug po 10 dienų šiai žinia pasiekus Prancūziją, pradėtos kovojančių pusių derybos, pasibaigusios galutiniu apsiausties nutraukimu liepos 6 d. bei po to pasirašytu Bulonės ediktu. *Rošleidos* veiksmas nutrūksta anksčiau, nes ji išleista balandžio pradžioje, apsiausčiai dar nesibaigus, ir vaizduoja tik dalį karo įvykių.

Henriados struktūra tokia: 1) įžanginis autoriaus žodis; 2) autoriui dedikuoti 6 kitų poetų ir jo draugų eilėraščiai; 3) ATR valdovui Henrikui Valua skirti autoriaus tekstai: įžanginis prancūziškas sonetas, 96 eilučių įžanga hegzametru, 310 eilučių panegirika hegzametru, 116 eilučių odė, 2 eilėraščiai; 4) Lenkijos–Lietuvos pasiuntiniams skirti 6 eilėraščiai, iš viso 106 eilutės; 5) svarbiausiems Prancūzijos pasiuntinybės ATR nariams bei pareigūnams, išvykstantiems su valdovu į ATR, skirti 7 eilėraščiai, iš viso 87 eilutės; 6) Valua dinastijos atstovų, pradedant nuo Henriko Valua senelio Pranciškaus I, „paveikslai“ (*Icones*) – 16 trielių hegzametru, iš viso 48 eilutės.

Poetas demonstruoja savo išsilavinimą, retorikos ir poetikos išmanymą bei gebėjimą rašyti įvairiomis poetinėmis formomis ir metrais. Be epiui būdingo hegzametro, elegijų ir epigramų strofos – eleginio disticho, kiti eilėraščiai parašyti sapfine strofa, jambiniu trimetru, alkajinėmis, asklepiadinėmis eilutėmis, falaikėju, anapestu ir net savos kūrybos „gesėjinėmis“ eilutėmis.



„J. de La Gessée“ portreto graviūra iš: *I. Gesseii Mauvesii e Vasconia Epigrammatôn ad principes ...* Parisiis: Dionysii a Prato, 1574. Bibliothèque Mazarine 8° 21470-10

Henriados antraštinis puslapis. Bibliothèque Mazarine 4° 10315 A-9

Ciceronišku stiliumi parašytame įžanginiame žodyje kreipiamasi į valdovą ir dėstoma eilėse išreikštų minčių santrauka. Pabrėžiama, kad karaliui svarbu gerai suprasti šio išrinkimo kitos valstybės valdovu reikšmingumą ir svorį. Autoriui suprantama ATR valdovo rinkimų balsuojant sistema ir jis džiaugiasi, jog Henrikas Valua tampa karaliumi „susitarimu, kad valdovas priimamas į karalystę, ir, nors beveik nepažįstamas, yra išrenkamas piliečių balsavimu (*civium suffragiis*), taip visuomenės balsais pripažįstant jį geresniu“ (*hoc ipso calculis publicis idem melior iudicatus est*). Pabrėžiama dorybės (*virtus*) vertė ir reikšmė būsimajam valdovui ir net išsakomas renkamosios monarchijos pranašumas palyginti su paveldimaja: „dorybe įgyta karalystė yra tau daug šlovingesnė, nei tekusi pagal paveldėjimo teisę“ (*regnum virtute comparatum multo tibi gloriosius esse, quam si haereditario iure obtigisset*), „nėra didu gimti karaliumi, tačiau tapti vertu karalystės – visų didžiausia“ (*nasci Monarcham nihil magni esse, at Monarchia se dignum praestare, maximum*). Remdamasis Ciceronu, Platonu ir Seneka, autorius pabrėžia, kad savo dorybe valdovas turįs būti pavyzdys pavaldiniams ir „ne vien piliečių sieloms, bet ir akims turi tarnauti“ (*non animis duntaxat, sed oculis civium servire debet*).

Henrikui Valua primenama, kad jis iš buvusiųjų ATR valdovų perima atsakomybę ginti nuo priešišku kaimyninių tautų (t. y. maskvėnų, totorių, turkų) ne tik šią šalį, bet ir visą europietišką krikščioniškąjį pasaulį, t. y. laikomasi Abiejų Tautų Respublikos kaip *antemurale Christianitatis* sampratos (2v):

Šlovingasis Henrikai, kadangi tu plačiosios Lenkijos karalystės bendru visų luomų sutarimu, ten nebūdamas, ne tik buvai išrinktas karaliumi, bet ir kaip galima greičiau ten keliausi, kad pradėtum valdyti, Dievo paskirtas teisėtu valdovu, turi žinoti, kad vos ne iš visų pusių būsi apsuptas žiauriausių tautų – arba atsiskyrusių nuo šventosios Bažnyčios, ar atplėštų, arba grėsmingų mūsų religijos priešų. Atrodo, kad tu lyg kokioje bendroje labai gerai įtvirtintoje pilyje ir apsaugotoje tvirtovėje (*in communi quadam arce munitissima et tutissimo propugnaculo*) dieviškuoju sprendimu esi apgyvendintas, kad telktum sargybą visiems krikščionims (*ad agendas excubias pro Christianis omnibus*), kad atlaikytum ir nublokštum barbarų vežimąsi (*Barbarorum impetus*), taip pat, kad kuo budriausiai išlaikytum krikščioniškąjį viešpatavimą likusiose žemėse, kad, lenkams esant atrama (*Polonorum auxilio*), kitos tautos, apgintos nuo amžinų vargų ir pavojų, ateityje išliktų ramios ir saugios.

ATR kaip „krikščionybės tvirtovės“ samprata rinkimų laikotarpiu taip pat gerai derėjo su istorine Prancūzijos kaip pirmosios Katalikų Bažnyčios pripažintos naujųjų laikų valstybės – Šv. Sosto gynėjos – tradicija ir į valdovų paveldimąjį titulą nuo XV a. pirmosios pusės įtraukta formule *Rex Christianissimus (Roi Très-chrétien)*.

Rinkinio pradžioje įtrauktame karališkojo poeto lotynisto ir helenisto Jeano Dorat (Ioannes Auratus) „Lenkijos karaliui“ Henrikui Valua skirtame eilėraštyje apie pasirengimą didžiajai kelionei į Krokuvą, „taip toli nuo tėvynės“ (*tam procul a patriae*), išvardijama gausi jį lydėsianti svita su „auksuotais vežimais“ (*quadrigas auratas*): garsūs kilmingieji, „būriai raitelių ir pėsčiųjų, švytintys ginklais pulkai“ (*turmas equitum peditumque, catervas fulgentes armis*), taip pat poetai, oratoriai ir istorikai, kuriuos siūlo „mokyčiausioji Galija“ (*doctissima Gallia*). Čia kalbama apie vieną iš *Pacta conventa* punktų – pagerinti Krokuvos akademijos dėstyto lygį, atsivežant naujų dėstytojų, tarp kurių – teisininkas ir istorikas François Baudouinas, iš poetų – būsimąjį karaliaus kancleris Guy Du Fauras de Pibracas ir kt.

Eiles La Gessée taip pat skiria poetas François de Belleforest'as (3r), kurį laiką buvęs ir Karolio IX istoriografu, Movezeno gydytojo Jeano Baynette'o eilėraštis neleidžia abejoti autoriaus kontaktais su Gessé'ų šeima (tačiau kokie jie iš tikrųjų?), Bordo užmegztas autoriaus pažintis rodo advokato iš Sarla (Sarlats) Jeano Rivassono, rašiusio lotynų ir senąja graikų kalba, bei veikiausiai bendramokslio iš Gijenės kolegijos Louis de Lauvergnaco iš Bordo eilės.

Henrikui Valua skirtas prancūziškas įžanginis sonetas įdomus keliais aspektais. Pirma, jame autorius išsako autoapologiją dėl savo kūrinio trumpumo, taip pat nurodo rašas „naujovišką“ kūrinį (*ouvrage nouveau*), kuriame mėginąs aprėpti kuo daugiau dalykų. Vienas iš šio „naujoviškumo“ bruožų – dabar vykstančių istorijai svarbių įvykių vaizdavimas, savita „poetinė žurnalistika“, kurianti pasakojimą ne apie kadaise gyvenusį ar mitinį, kaip antikinių epų veikėjai ar P. de Ronsard'o vaizduojamas iš Trojos kilęs prancūzų tautos pradininkas Frankas (*Francus*, tapatintas su Hektoro sūnumi Astianaktu), o apie dabarties herojų – ką tik išrinktą ATR karalių („tave apdainuodamas <...> čia sudėjau ne pasakišką graikų Iliados pasakojimą ir ne bruožus, pasiskolintus iš mūsų *Fransiados*“). Antra, jis pamini dar vieną savo kūrinį ATR tematika, kuris nebuvo išspausdintas, tačiau, kaip matyti, buvo parašytas (4v):

*Bien ai ie en vers Latins sous ta grace entrepris
Cet ouvrage nouveau, que ie nomme HENRIADE:
A tant qu'en vers François une Poloniade
(Qu'en ta faveur i'ai faite) egale son beau prix.*

<...> bet tau esant maloningam, ėmiausi / šio naujoviško kūrinio lotyniškais eilėmis, kurį vadinu *Henriada*: / ji, kaip ir prancūziškų eilių *Poloniada* / (kurią tavo malonei sukūriau), yra verta jos puikaus atlygio.

Ši *Poloniada* minima ir rinkinio *Prancūzijos atodūsiai ... (Souspirs de la France ...)* karalienei motinai Kotrynai Mediči skirtame sonete (2v). Pastaroji knygelė autoriaus parašyta kaip *Henriados* priedas, vaizduojantis Prancūzijos atsisveikinimą su išvykstančiu išrinktuju karaliumi, ir išleista panašiu metu 1573 m. rudenį, nors mėnuo ir diena joje nenurodyti. Pasakyta, kad autorius iki šios dienos „slepia“ *Poloniadą (cèle au jour cette Poloniade)*, kurią neseniai parašęs. Koks tai buvo kūrinys? Sprendžiant pagal kitų kūrinių pavadinimus ir struktūrą bei išlikusius prancūziškus eilėraščius ATR tematika, spėtume tai buvus sąlygiškai nedidelę (dėl laiko stokos) herojinio panegirinio pobūdžio poemą apie Lenkijos–Lietuvos istoriją ir karaliaus rinkimus, parašytą tikėtina dešimtskiemenėmis eilutėmis, kaip *Rošeleida* ir P. de Ronsard'o *Fransiada*, laikantis senosios epinės tradicijos, tačiau tikroji jos apimtis neaiški. Neatmestina, kad ji, kaip ir *Henriada*, galėjo būti sudaryta iš „epiškosios“ dalies ir atskirų įvairių eilėraščių, taip pat neatmestina eilavimo aleksandrinu tikimybė³¹. Tame pat iš sonetų numanoma, kad autorius dar turįs ją taisyti (plg.: mini, kad norėtų dar kartą pirmiau išleisti *Henriadą*, ją pataišęs ir be skubos) – turint omenyje jo produktyvumą kurti prancūziškai, vargu ar čia kalbama apie 500 eilučių ar panašaus ilgio tekstą. Matyt, tai buvęs didingesnis sumanymas, vis dėlto pretenduojąs į epišką apimtį. 1583 m. raštų leidinio P. de Ronsard'ui skirtame sonete, parašytame taip pat 1573 metais, jis ragina pasitarąjį nebetęsti nebaigtos *Fransiados*, o kartu su juo aprašyti Henriko Valua darbus – „akimis regimus liudijimus“ (*oculaires tesmoins*), nusipelniusius atskiro *Poloniados* epo (*POF* 103):

31 Egzistuoja dar viena epinio pobūdžio poemėlė *Šviesiausiojo Anžu kunigaikščio, Lenkijos karaliaus, išrinkimas ... (Élection du sérénissime duc d'Anjou, roy de Poulongne ...)*, kuri galėtų būti antroji *Rošeleidos* dalis, nors ji parašyta ne dešimtskiemenėmis eilutėmis, o aleksandrinu. Joje vaizduojama La Rošelio apsiausties pabaiga ir Henriko Valua išrinkimo ATR valdovu paskelbimas kariaujantiems. Ji, tikėtina, taip pat priklauso La Gessée (L. d'Amboise'o?) plunksnai, tačiau parašyta Paulio de Vollanto pavarde. Tai realus asmuo, apie 1540 m. gimęs laisvalaikiu eilavęs nežymus provincijos juristas. Kūrinio tematika, pobūdis, stilius, leidėjas (nedidelė Gilles'io Blaise'o leidykla, kurios daugiau nei pusę išleistų žinomų leidinių sudaro La Gessée raštai), adresatas (Vilaro markizas Honoratas Savojetis, kuriam skirti keli La Gessée kūriniai), skubus išleidimas yra būdingi arba identiški to meto La Gessée leidiniams, o kai kurie sakiniai yra kone pažodinis prancūziškas *Henriados* atitikmuo. Įžanginiame autoriui skirtame G. Lebretono eilėraštyje kreipiamasi į visai jauną poetą ir patariama jam, užuot rašius meilės „sonetėlius“, imtis rimtų poemų – keista taip kreiptis į tuo metu daugiau nei 30 metų turintį juristą. Ši poemėlė, kitaip nei *Rošeleida*, yra visai netyrinėta ir neaprašyta.

*Que sert choisir ces argumentz si vieux,
Moyſis par l'age, et cachez à noz yeus?
Laisse, Ronsard, laisse ta Franciade!
Prenons les faitz (oculaires tesmoins)
D'un Prince tel, qui ne merite moins
Que l'œuvre entier d'une Poloniade.*

Kokia nauda rinktis šiuos senus pasakojimus, / apsitraukusius pelėšiais nuo senumo / ir pasislėpusius nuo mūsų akių? / Palik, Ronsard'ai, palik savo *Fransiadą!* / Imkimės darbų (akimis regimų liudijimų) / tokio princo, kuris nusipelno ne mažiau / kaip atskiro *Poloniados* kūrinio.

Matyti sumanymas pavaizduoti Henriką Valua kaip naują herojų – akyse vykstančios istorijos kūrėją. Taip pat neabejotina, kad rašyti tokie poemai reikalingos ir anaiptol ne skubomis pasirinktos Lenkijos–Lietuvos istorijos žinios – visi turimi ir dar rinktinė duomenys rodo La Gessée nuosekliai ir netrumpą laiką domėjusis šia tema.

Trečia, šiek tiek atskleidžiamas finansinis aspektas ir (auto)biografiniai faktai. Šalia *Henriados* sonete minimo „puikaus atlygio“ Kotrynai Mediči skirtame *Atodūsių ... (Souspirs ...)* sonete taip pat pasakyta, kad poetas gavęs atlygį ir už *Henriadą*, ir už *Poloniadą*: „mandagiai pažadėjęs, jis [Henrikas Valua] įteikė man dovaną“ (*par courtoise promesse un présent il m'a fait*), tačiau rašymui sutrukdę asmeniniai sunkumai, „pagražinę“ šį kūrinį (ironija), ir užuot jį „poliravęs“, jis dabar turįs teisintis karalienei, jog pateikęs tik *Henriadą*. Taip pat užsimenama, kad jis vis dėlto įrodęs Henrikui Valua nesąs „blogiausias iš blogųjų“ (*le pire des mauvais*) – tai veikiausiai reikėtų aiškinti, pasitelkiant *Henriados* įžangą proza, kurioje minima, jog autorius jau įteikęs Henrikui Valua nepaminėtą skaičių (rinkimų temai skirtų?) „knygelių“ (*libellis*) ir dar jų pateiksiąs. *Henriados* įžangoje ir tekste ne kartą išreikštas poeto dėkingumas, jog būsimasis karalius Henrikas deramai atsilyginęs už jo kūrinius, paneigtų pasitaikančius vieno kito tyrėjo teiginius (neskaičius visų tekstų?), kad „jaunasis provincialas“, nors ir daug rašęs, „nepelnęs valdovo dėmesio“ – atvirksčiai, *Henriadoje* aiškiai nurodoma, kad ji buvo parašyta, suderinus su Henriku Valua, netgi jam užsakius, ir jo mecenuojama (2r, 4v, 5v ir kt., bent 6 atvejai). Taip pat būtų keista matyti naują atvykėlį Paryžiuje, apytikriai po metų jau patenkantį į finansines karaliaus dvaro peripetijas ir, kaip matyti, viešai apie tai kalbantį³². Pažymėtina, kad būtent šiuo metu, 1573 m. rudenį, Henrikas Valua išmokėjo L. d'Amboise'ui 8000 livrų – labai solidžią sumą – už nuopelnus prie La Rošelio ir pasiruošimui keliauti į Krokuvą³³. Visai įmanoma, kad čia įskaičiuotas ir honoraras.

Neišleistoji *Poloniada* neišliko – galbūt ji vėliau pateko tarp tų raštų ir „popierių“, kuriuos poetas mini buvus iš jo paimtus (per kratą?) veikiausiai 1575 metais („viskas buvo paimta, arba prarasta, – mano laikas, mano eilės, mano kančios, bemaž viskas, ką visai jaunas sukūriau

32 Kalbėdamas apie save 1572–1573 m. laikotarpiu, poetas taip pat mini daug laiko leidžiąs karaliaus dvare (*in regia Aula*) su itin aukštais asmenimis („Galijos valdovais ir magnatais“) ir laisvu laiku čia rašęs eilėraščius (šiuo atveju – lotyniškus, *Epigrammatôn ...*, 3r, 14v), taip pat, be kitų nepaprastai gausių pažinčių, mini artimai pažįstąs (*Gessei tui <...> amantissimi*) Paryžiaus vyskupą Pierre'ą de Gondi, kuriam dedikuota antroji jo *Epigrammatôn ...* rinkinio dalis – tai visiškai loginis ir faktinis prieštaravimas „oficialiajai“ poeto biografijai. Tačiau šios jo pateikiamos autobiografinės detalės sutampa su A. T. d'Aubigné aprašyta scena, kaip pastarasis užtikęs L. d'Amboise'ą dvare taisantį neseniai parašytą graikišką eilėraščių. Su šiuo aprašymu plg. *Henriadoje* Louis de Lauvergnaco dedikaciniame eilėraštyje minimas lotyniškas ir graikiškas La Gessée eiles, kurių šis vis dar nespausdinąs (*dum nec Latinis trita, nec Atticis recludis <...> versus*, 4r).

33 BN Mss français 32868, p. 63, plg. Le Roux 2000, 142. Panašu, kad jis vienintelis gavo tokią sumą, daug didesnę nei jo bendraamžiai ir panašios padėties dvariškiai, turėję tokių pat pasiruošimo kelionei išlaidų, o kai kurie taip pat dalyvavę minėtoje apsiaustyje, ir apie 2–3 kartus didesnę, nei kai kurie svarbesnes pareigas einantys būsimąjo ATR karaliaus dvariškiai. Gali būti, kad ji didesnė ir dėl L. d'Amboise'o pasižymėjimo ir sužeidimo prie La Rošelio, tačiau net ir į tai atsižvelgus, ji gerokai išsiskiria. Be to, kaip liudija įvairūs istoriniai šaltiniai, šios apsiausties metu retas iš kariaujančiųjų katalikų pusėje liko nenukentėjęs, taip pat buvo daug žuvusiųjų.

prancūziškai ir lotyniškai, pražuvo!“ *POF* 82), tačiau galbūt jos sudėtinė dalis ar priedas galėjo būti išlikęs nemažas pluoštas prancūziškų La Gessée sonetų ATR ir jos istorijos tematika?

Gana ilgoje lotyniškoje *Henriados* įžangoje hegzametru autorius vėl pateikia detalių apie save. Vergilijaus pavyzdžiu (plg. *Eneida* IX, 525) tradiciškai kreipdamasis į epinės poezijos ir iškalbos mūžą Kaliopę, jis vėl mini kurti trukdantį „visiškai nevykusį likimą“ (*fata nequissima*) ir „piktą lemtį“ (*sors maligna*), siunčiančią jam „dažnus vaidus / rietenas“ (*crebra iurgia*) ir keliančią „tiek nelaimių, kad jos greit taps galingesnės už Lernos Hidrą“, kad tik poetas, „nuo skaudžių rūpesčių išvaduotas, negalėtų nekliudomas (neužgauliojamas, neįžeidinėjamas) gyventi“ (*inoffensae cursum traducere vitae*). „Provincialo“ atveju – vien teksto neaiškumai, keistoka kalbėtojo laikysena ir raiška, kreipiantis į valdovą (kas taip varžo jį, menamai laisvą nuo bet kurios priklausomybės, kokie konfliktai trukdo rašyti, kodėl Henrikui Valua tai turi būti svarbu?), tačiau kilmingo autoriaus-dvariškio atveju galima numanyti apie patiriamą griežtai prieštaraujantį tokiam užsiėmimui šeimos nuostatą³⁴. Šis santykinai netrumpas Henrikui Valua skirtas pasakojimas reikštų, kad pastarajam suprantamos ir žinomos sudėtingos autoriaus asmeninės aplinkybės. La Gessée mini rašęs apie „mūsų karalius ir jų triumfus“ (t. y. Karolio IX), bet žadėto atlygio nesulaukęs (5r–v), o Anžu kunigaikštis Henrikas jį tinkamai įvertinęs ir šiam „iš Hektoro kamieno išaugusios Valua atžalos (t. y. dinastijos) ainiui“ dabar skiriamos eilės. Minimas ir „kandus dvaras“ (*Aula dicacula*), kuris veikiausiai „vartys“ autoriaus kūrinius ir jį sveikins (vadinasi, jis jau pakankamai žinomas dvare?), ir ši tuščia šlovė šiek tiek maloni: „nors ir neigčiau siekiąs netikrų plebėjiškos minios vertinimų, – juk pritariančio gaudesio, teatrui plojant, trokšta daugelis poetų“ (atkreiptinas dėmesys į stilistiką: *plebeia turba* – iš konteksto seka, kad jai priskirtina ir dvariškių dauguma). Taip pat mini esąs savikritiškas: „daug savo kūrinių supykęs palieku taisyti pelenams“ (6r).

Gausiai pasitelkiant antikinę mitologiją, kalbama apie literatūros, kaip įvykių ir asmenų įamžinimo būdo, svarbą, todėl ir karalius Henrikas, „mielas galui ir mielas lenkui“ (*charus Gallo, charusque Polono*), apdainuotas išvengsiąs „amžinosios nakties tylos“ (*aeternae <...> silentia noctis*).

Ilgiausia *Henriados* dalis – epinio pobūdžio panegirika hegzametru Henrikui Valua. Nors jai, kaip ir *Rošleidai*, būdingas „herojinis“ stilius ir teminiai elementai, prancūziškame kūrinyje daugiau susitelkiama į įvykių pasakojimą³⁵, o lotyniškame – į etinį aspektą, tačiau panegirinis kalbėsenos būdas būdingas abiem poemėlėms. Pradedama iškilminga invokacija, kurioje Henrikas Valua susiejamas su trojėniškos prancūzų kilmės mitu apie Hektoro sūnų Astianaktą-Franką (pastarąjį vardą taip pat galima versti kaip „prancūzas“) (6v):

34 Tarp „nelaimių“ gali būti ir ta, kad L. d'Amboise'o tėvas, su dideliais nuostoliais pralaimėjęs apie 15 metų trukusį teismo procesą su protestantu giminaičiu dėl valdų ir titulo (teismo sprendimas iš tiesų nebuvo teisingas), sūnui veikiausiai liepė „įgyvendinti teisingumą“ ir nužudyti šį giminaitį, atvykusį į Paryžių Henriko Navariečio vestuvių proga (protestantų šaltiniai aplinkybių nedetalizuoja ir vienas nuo kito skiriasi; vėlesnis istorikas A. Varillas kalba apie dvikovą – nežinia, ar juo tikėti, bet sutartinai pabrėžiami ne religiniai motyvai), ką šis ir padaręs, – tai galėjo būti sūnaus gražinimas į „teisingą kelią“ ir bausmė už jo klaidžiojimus, bandymas tokiu būdu padaryti jį „vertą“ paveldėtojo vardo. Sunku pasakyti, koku mastu 1572 m. La Gessée kelionę „į Ženevą“ (tiksliau, pagal pirminį tik iš dalies įgyvendintą poeto planą, kelionę po kelias Europos šalis – Italiją, Šveicariją, Vokietiją) tokiu atveju galėjo paskatinti ir noras išvengti teisės saugos dėmesio, ir ar ši aplinkybė lygintina su iš Paryžiaus į Ženevą prieš šv. Baltramiejaus naktį po dvikovos pabėgusio T. A. d'Aubigné padėtimi. Kita vertus, vargu ar šv. Baltramiejaus nakties įvykių ir po jų sekusių protestantų žudynių daugelyje Prancūzijos miestų aplinkoje protestantui giminaičiui įvykdyta vendeta karaliaus dvare atrodė labai smerktina. Galimas šio įvykio atspindys La Gessée poezijoje yra lotyniškas dvielis *Epigrammatôn* ... apie asmens, kuris „išvengė teisėjo nuosprendžio“, bausmę (13v).

35 Apie šią poemėlę plg. Bjaï 2001, 368–378; Méniel 2004, 157–162.

*Laetior exultet Franco se Rege potiri
Extera Sarmatiae tellus, oblataque certet
Foedera Galligenum propriis stabilire Polonis,
Acclamans gemino fautricia numina regno <...>.*

Linksma tesidžiaugia tolima Sarmatijos žemė, / kad ją valdys karalius frankas / prancūzas, ir tesisten-
gia, / kad galų pasiūlyta sąjunga sustiprintų pačius lenkus, / skelbdama ženklus, palankius dvigubai ka-
ralystei <...>.

Trumpai atpasakojami rinkimai, paminint kandidatus: Ernestą Habsburgą („Austrijos pa-
likuonis“), Ivaną Rūstųjį („piktasis maskvėnas“), Joną III Vazą („besivaržanti švedo galybė“),
kurie nepranokę „dorumu“ (*pietate*) Henriko Valua, išrinkto „didikų balsavimu“ (t. y. vaivadijų
atstovų ir senatorių) ir „liaudies balsais“ (t. y. kiekvienos vaivadijos bajorų balsavimu *viritim*),
ir greitai šis keliausias į sarmatų karalystę dalyvauti jam deramuose „triumfuose“. Po to seka
trumpas paskelbimo ATR valdovu iškilmių Paryžiuje aprašymas: eisena, reginiai ir spektakliai.
Minimas į rotušę žengiantis „įvairiais ginklais spindintis piliečių, vilkinčių kaip gabijai, būrys“
(*habitus imitata Gabinos*), veikiausiai darant aliuziją į ATR delegacijos atvykimą ir jos priėmimą
Paryžiaus rotušėje. Vaizdingas ATR piliečių lyginimas su senovės romėnais pateikiamas ne vie-
name istoriniame šaltinyje, tačiau keliamas įspūdis paprastai dvejopas – gėrimasi jų „didingu-
mu“, tačiau kartu numanoma esant kitoniškumą, egzotiškumą ir kiek netašytą „senoviškumą“.
Po šio aprašymo seka ilgokas Henrikas Valua lyginimas su feniksu, mirštančiu senuoju pavidalu
ir atgimstančiu iš naujo savo gyvenimui naujojoje karalystėje.

Toliau pereinama prie Henriko senelio Pranciškaus I ir jo nuopelnų, Valua giminės iškilimo,
motinos Kotrynos Mediči, brolio Karolio IX ir jo pergalių, tėvo Henriko II ir tęsiama apie Hen-
riko Valua jau atliktus žygius – jo pergales prieš protestantus Puatu krašte prie Žarnako (Jarnac)
ir Monkontūro (Moncontour) 1569 metais, aprašant ir žiaurios karo paliktus vaizdus.

Nuo šių karų pereinama prie Henriko Valua karinių ir politinių perspektyvų naujojoje ka-
ralystėje ir karų su Maskva, pasitelkiant mitologinį palyginimą: kaip stebuklingomis Tesalijos
žolėmis iš mirties buvo prikeltas žuvingas Hipolitas, taip naujojo karaliaus atvykimas „ne vieną
kūną iš Orko“, ne „vargana mirtimi pražūsiąčius šimtą žmogelių“ (*misera centum perituros
morte popellos*), bet „iš Acheronto nasrų sveikus ištrauks ištistus miestus, kuriuos grobikiška kitų
apeigų (*ritus*) barbarų šalis (*barbaries feritate rapax*) žiaurumu užgrobė [sau] viešpatauti“ (8v) –
kalbama veikiausiai apie Maskvos kunigaikštystės tuo metu užimtus Smolenską, Polocką, Psko-
vą, galbūt ir Livonijos žemes. Taip poetiškai įforminama *Pacta conventa* nuostata – Prancūzijos
įsipareigojimas dalyvauti karuose su Maskva ir tam parūpinti 4000 gaskonų pėstininkų. Toks
Henriko Valua – karingo princo, tinkamo „Marso šaliai“, kaip Prancūzijoje rinkiminiu laiko-
tarpiu vadinta ATR, įvaizdis visuotinai buvo kuriamas ir politikos srityje, ir to meto proginiame
poezijoje (plg. Kociszewska 2018, 57). Dažnai į eiles ar iškilmių tekstus buvo įpinama jo vardo
anagrama LAUREUS HUIC ENSIS („jo kardas iš laurų“). Čia jis irgi vadinamas „gyvu Marso
atvaizdu“ (*Martis imago vivida*), ar kovotų su dakais (rumunais), ar panonais (vengrais), noma-
dais ar gelonais, ir piešiamas vaizdingas karaliaus ant įnirtusio žirgo vėjo plaikstomais karčiais
kovos lauke paveikslas (9r). Lyg žemėlapyje eilutėse perbėgama per Egiptą, Palestiną, Persiją,
Skitiją, „dvivardį Istrą“ (Dunojų) – visus tolimesnius kraštus, kuriuos siekia tuometinės Europos
politiniai interesai.

Poemėlės pabaigoje dar kartą grįžtama prie karų su Maskva ir totoriais – čia Henrikas Valua,
kviečiamas valdyti ATR, lyginamas su Achilu, kurio graikai prašę dalyvauti Trojos kare (11r–v):

*Te pariter votis haec natio flagitat iisdem,
Nec victrix alio minus exultabit Achille
Vulneribus caesis cum terga fugacia Mosci,
Aut populos (genitale quibus dant Tartara nomen)
Obsignabis, agens alacres in praelia turmas:
Quam Danae quondam viso Pelide cohortes
Troia cum laeto daret agmina caesa Charonti,
Et Phrygio undantes manarent sanguine rivi.*

Lygiai su tokiais prašymais į tave kreipėsi ši tauta, / ir ji, nugalėtoja, džiaugsis antruoju Achilu, / kai bėgančių maskvėnų nugaras / ar tautas, kurioms prigimtinį vardą Tartaras davė, / žaizdom kirstinėm pažėnklinai, / veržlius būrius į mūšius išleidęs, / kaip kadais, kai danajų kohortos, išvydusios Pelėjo sūnų, / trojėnų pulkus išžudytus atidavė džiaugtis Charontui, / ir frigų kraujo paplūdo tekėti upeliai.

Maždaug nuo poemėlės vidurio tolesnio teksto kompozicine ašimi tampa etikos ir moralės aspektas – krikščioniškosios dorybės, derančios naujam karaliui. Gausūs antikiniai įvaizdžiai ir mitologijos elementai persipina su krikščioniška-katalikiška autoriaus pasaulėžiūra, poetine forma plėtojant prozinėje įžangoje jau išvardytas mintis. Valdovas valdąs Dievo pagalba ir turįs nuolat atminti Kristaus auką (10r). Jis turįs puoselėti teisingumą („karaliausi kaip Astrėjos sergėtojas“), pamaldumą ir dorą (*pietas*), gailestingumą (*clementia*), susivaldymą ir saikingumą (*temperantia*), kantrybę (*patientia*), pastovumą (*constantia*), drąsą ir tvirtybę (*fortitudo*), įžvalgumą ir išmintį bei saugotis galinčių greit apnikti ydų: pykčio (*ira*), išdidumo (*superbia*), godumo (*avaritia*), geidulių (*voluptas*), turįs tiek neniekinti bajorų, tiek nepasiduoti magnatų ambicijoms (10r–v). Po jų patariama, kokiomis vertybėmis turėtų vadovautis valdovas, valdydamas savo tautas: puoselėti taiką (*Pax*), o karus kariauti tik priverstas, vengti valstybėje vidaus nesantaikos (*Discordia*), puoselėti dorybes, mokslus ir garbingus užsiėmimus, būti apdairus ir „atsargiai numatyti nepatikimos lemties žaidimus“ (*malefidae ludicra sortis*), vengti pasipūtimo (11r):

*Teque nuper Dominum gens quaesit advena talem,
Invenietque, meos monitus dum sponte sequaris:
Adde quod Heroas celeberrimus inter ovantes
Europae magno Princeps eris ornamento,
Parebitque tuis submissa Polonia iussis <...>.*

Tavęs, tokio valdovo, neseniai ieškojo svetimšalė tauta / ir ras, kai mano patarimų paklausysi savo valia – / be to, tarp triumfuojančių herojų būsi garsiausias / valdovas, didelė Europos parama, / ir paklus tavo įsakymams nuolanki Lenkija <...>.

Tai tipiškas idealaus Renesanso epinės poemos herojaus – valdovo ar didiko vaizdavimas, atitinkantis retorikos ir poetikos reikalavimus, jis būdingas ir Lenkijos bei Lietuvos XVI a. literatūrai. Visiškai panašiai kuriamas, pvz., Mikalojaus Radvilos Rudojo paveikslas J. Radvano *Radviliados* 4 giesmėje. *Henriados* idealus valdovas vaizduojamas dar tik kaip siekinys, tačiau jau turįs šių dorybių pradmenis ir privalęs juos ugdyti. Taip pat akivaizdu, kad *Henriados* stilistika, meninės priemonės ir imitacijos šaltiniai (Antikos autoriai) irgi yra visiškai tipiški lotyniškajai Renesanso literatūrai.

Autorius guodžia valdovą, kad jis mažiau ilgėtūsi artimųjų – jo laukianti naujoji karalystė ir veikiausiai nauja šeima, t. y. primenamas Henriko Valua įsipareigojimas vesti Oną Jogailaitę. Piešiamas idealizuotas būsimosios nuotakos, „iš karaliaus Žygimanto kraujo kilusios nimfos“

(*nympha Sigismundi veniens de sanguine Regis*), paveikslas. Gali būti, kad poetas bus matęs koki nors jos reprezentacinį portretą, kurį gavo Henrikas Valua: „ji, panašu (*licet*), skaistaus veido, puikios laikysenos karalienė, paveldėtoja, ne tik besipuikuojanti tėvo auksu (*patrio superbiat auro*) (juo papuošta krūtine ir spindinčiais plaukais žengia būsimoji sutuoktinė, panaši į gražiąją Dianą), bet ir garsi savo dorybių virtine kaip Kintietė, ji žėri žvaigždėmis tviskančiame Olimpe ir, <...> nors jau brandžių metų nuotaka, yra verta mylėti (*sit amasia*)“ (11v–12r). Siekiant Henriko Valua ir Onos Jogailaitės santuokos, buvo laikomasi nuotaką aukštinančios politikos, juolab, kad ji, kitaip nei teigia vėlesnis „senos niurgzlios Jogailaitės“ stereotipas, atrodo, buvo išlaikiusi gražią, palyginti jaunatvišką išvaizdą, neatskleidžiančią tikrojo jos 50 metų amžiaus³⁶, ypač žvelgiant į ją iš toliau, ir, matyt, nors netryško sveikata, dar turėjo fizinių galimybių gimdyti – kitaip vargu ar rinkiminiu laikotarpiu, be vedybų sutarties, dar būtų užsiminta apie galimus palikuonis, nors į tai daug vilčių, be abejo, nedėta.

Henriados panegirinė-epiškoji dalis baigiama Henriko Valua santuokos su Ona Jogailaite perspektyva, lyg mažu epitalamiju. Prieš tai poemėlės gale dar kalbama apie naujo valdovo valdysimą karalystę bei pateikiamas vienas iš pirmųjų Lenkijos–Lietuvos (vadinamos bendru „Lenkijos“ vardu, Lietuvą suvokiant kaip jos sudėtinę dalį) aprašymų prancūzų poezijoje ir neabejotinai pirmasis (ir, kaip atrodo, vienintelis) tokio tipo – prancūzų poezijoje lotynų kalba³⁷. Mums jis gali atrodyti trumpas ir stereotipiškas, tačiau turėjo būti įdomus ir gana „naujoviškas“ XVI a. aštuntojo dešimtmečio pradžios skaitytojui prancūzui, ir pagal tai reikėtų vertinti šią autoriaus pastangą. Kaip įprasta epinei tradicijai, kalbant apie gyventojus, čia parafrazuojama Vergilijaus eilutė (*Eneida* I 13). Laikomasi J. Dlugošo išpopuliarintos lenkų sarmatiškosios kilmės teorijos (*Sarmaticis olim regio subiecta colonis*), vardinamos XVI a. Lenkijos–Lietuvos aprašymams būdingos šių kraštų ypatybės, apie kurias autorius susirinko žinių iš M. Kromerio, J. Herburto iš Felštino kronikų, S. Münsterio ir J. Boemo kosmografijų, M. Mechoviečio veikalų ir kitų jam prieinamų šaltinių: gausi didelę teritoriją apgyvenusi tauta, auginanti daug arklių ir garsi savo raitija, turtinga gamtos išteklių, auginanti bites ir gausiai gaunanti medaus, turinti derlingų, upių gerai drėkinamų žemių. Senųjų laikų „Hercinijos miško“ (kadaise užėmusio didelę Europos dalį ir minimo Antikos autorių, naujesniais laikais iš dalies mitologizuoto) paminėjimas geografiškai apibrėžia šių žemių ribas, o „avių teikiamų ginklų“³⁸ nuo šalčio detalė galbūt yra atsakymas į tuometinėje prancūzų proginėje literatūroje jau plintantį priekaištą dėl šalto krašto klimato (11v):

*Te tamen haec nutu, votisque amplectitur unum
Quem sibi promissum canit ampla Polonia regem
Sarmaticis olim regio subiecta colonis
Multa gente potens, et equestribus aspera pugnīs,
Dives opum, mellisque ferax, atque ubere glebae
Fertilis, ac fluviis vicina rigantibus arva:
Qua contra Arctoum Borean ovis arma ministrat,
Quam simul Hercinae novit vetus accola silvae,
Utpote Diis nemorum gratam famularibus oram.*

36 1575 m. Venecijos ambasadorius H. Lippomanas savo reliacijoje apibūdino ją kaip labai dailią, iš pažiūros turinčią kiek daugiau nei 40 metų. Tuo metu jai turėjo būti 52 metai (*Relacye nuncyuszów apostolskich* 1864, 281).

37 *Henriados* krašto aprašymas turi savo meto atitikmenį prancūzų kalba – to paties La Gessée ATR krašto aprašymus 1573 m. rašytame sonetų cikle. Jiems gana artimi yra L. d’Amboise’o bendrapavardžio teisininko F. d’Amboise’o 1573 m. Paryžiuje išleisto nedidelio rinkinio *Lenkija (La Pologne)* eilėraščiai prancūzų ir lotynų kalba (daugiausia lygiagrečiai tie patys tekstai), tačiau juose tokio tipo aprašymo nėra. Atrodo, jo analogo nėra ir netyrinėtoje prancūziškoje N. Filleulio 1573 m. išleistoje poemėleje *Karūna ... (La Couronne ...)*. Į jį kiek panašus krašto savybių apibūdinimu, tik „inversinis“ pagal prasmę, dalį „teigiomybių“ paverčiant „neigiomybėmis“, yra P. Desportes’o *Atsisveikinimas su Lenkija*.

38 Čia imituojama Ovidijaus *Metamorfozių* 15 giesmės 471 eilutė: *Horrificum contra Borean ovis arma ministrat*.

Bet tau vieninteliam nusilenkdama ir pasižadėdama, / plačioji Lenkija tave apdainuoja kaip jai pažadėtą karalių – / šalis, kadaise apgyventa sarmatų kolonų/gyventojų, / galinga tautos gausybe, atšiauri raitelių mūšiais, / turtinga išteklių, teikianti daug medaus, kur klesti derlingos dirvos, / o laukus drėkina per juos tekančios upės, / kur nuo šalto Borėjo apsaugą teikia avys; / ją [šalį] lygiai taip pat pažinojo ir senieji Hercinijos miško kaimynai – / nuolankiesiems giraičių dievams buvusį malonų kraštą.³⁹

Labai panašus krašto paveikslas, tik labiau išplėtotas, piešiamas ir Lenkijos–Lietuvos epinėse poemose – ankstesniame už *Henriadą* J. Visliciečio *Prūsų kare* (II 1–7) ir vėlesnėje J. Radvano *Radviliadoje* (I, 31 sqq). Sugretinus *Prūsų karo* ir *Henriados* krašto aprašymus, jų panašumai leidžia manyti, La Gessée skaitė *Prūsų karą* (tai atitiktų ir jo pomėgius) ir rėmėsi šia poema, vadinas, galėjo gauti Vakarų Europoje tuo metu turėjusį būti gana retą tekstą. Tiek šią, tiek kitų autorių (ir Antikos, ir prancūzų) įtaką *Henriada*i atskleistų nuodugnesnė šio kūrinio tekstologinė analizė. Apie galimus jo prancūziškų sonetų, kuriuose pateikiami ATR aprašymai ir istorijos įvykiai, šaltinius rašė prieškarinio lenkų tyrėjas W. Lednickis (Lednicki 1930), tačiau jam nebuvo prieinami lotyniški šio autoriaus tekstai – *Henriada* ir abi epigramų knygos, o jose paties poeto išsakyti teiginiai paneigia šio tyrėjo hipotezę apie B. de Vigenere'o jam teiktą informaciją ir globą ir – kaip autentiškas liudijimas – nurodo kitą jo bendradarbį ir kitą aplinką, būtent – teisininką ir istoriką François Baudouiną, taip pat rodo jį turėjus žymiai geresnių istorijos žinių, nei manyta. Atrodo, kad dalį W. Lednickio nurodytų autoriaus naudotų „šaltinių“⁴⁰ iš tiesų gali būti parašęs jis pats (t. y. anoniminius kompiliacinius leidinius apie Lenkijos–Lietuvos istoriją ir geografiją). Šiam klausimui taip pat reikalingas naujas, visais tekštais paremtas tyrimas⁴¹.

Dėmesio verti ir tolesni Henrikui Valua skirti eilėraščiai. Sapfine strofa parašytoje odeje vėl priešinami Prancūzijoje siaučiantys pilietiniai karai bei negandos ir naujo taikingo laikotarpio, sietino su Henriko Valua ATR valdymu, viltis. Jo ženklas – danguje išsižiebusi „nauja žvaigždė“ (*stella nova*)⁴², panaši į tą, kuri išsižiebė, gimus Jėzui – ją matydami, ATR gyventojai, kaip kadaise Trys Karaliai, mokėjo šį ženklą teisingai suprasti ir gerai pasirinkti. Daroma išvada, kad Dievas dabar davęs valdžią „teisingesnei tautai“ (*genti aequiori*) ir grįšianti „teisingo Saturno karalystė“ (*iusti regna Saturni*). Prancūzų ir „lenkų“ lyginimas vertybiniu aspektu tautiečių nenau-dai (dvariškių vertybių, išsilavinimo stoka, beprasmiškai Prancūzijos pilietiniai karai) neretas ir prancūziškuose šio poeto eilėraščiuose – tai gana neįprasta bendrame dvaro poezijos kontekste.

39 Tai ne vienintelis galimas šios eilutės vertimas – galimas ir variantas „giraičių dievams tarnaujantiems buvusį malonų kraštą“. Bet kuriuo atveju, tai užuomina į senuosius „giraičių garbintojus“ pagonis. Remiantis XVI a. kosmografijose pateikiama informacija, čia galbūt turimi omenyje veikiausiai lietuviai, nei daug seniau krikščionybę priėmę lenkai, kurių kadaise buvusį pagonybę XVI a. jau visi mažai beprisimenama, nors neatmestina ir „tolima“ aliuzija į senąją lenkų pagonybę. Hercinijos miškas iki XVI a. vid. sudarytuose žemėlapiuose (B. Wapowskio, M. Waldseemüllerio, J. di Gastaldžio) vaizduotas besidriekiantis tiek palei Bohemiją, tiek palei istorinės Lietuvos teritoriją iki pat šiaurinės Livonijos ir dar toliau. „Nuolankieji dievai“ čia būtų senieji dievai, nusilenkę krikščionių Dievui, priėmus krikščionybę. Žodis *famularis* derinyje su „dievas, dievybė“ (neo)lotyniškoje literatūroje vartojamas gana retai; čia vadovaujantis šio autoriaus vartoseną kituose jo lotyniškuose eilėraščiuose, plg. *famularia numina* („nuolankios dievybės, dievai“, kuriuos, kitaip nei ištremtus maištinguosius Gigantus, Jupiteris priėmęs į savo karalystę) iš *Souspirs* ... (1v).

40 Blaise de Vigenere, *La description du royaume de Pologne et pays adjacents* ... (1573) ir kt., taip pat *Briefve description du pays et royaume de Poloigne* ... par F. L. P. (1573) ir *Discours sur l'histoire des Polonois* ... (1573).

41 Naujesnių laikų tyrėjai ne kartą yra pastebėję, kad nesama jokio pirmųjų prancūziškų anoniminių ATR ir jos istorijos aprašymų autorysčių tyrimo (pvz., Kloczkowski et Wozniowski 1992, 103). Straipsnio autorė yra atlikusi jų preliminarą tekstologinę analizę ir būtų linkusi juos sieti su šiuo autoriumi. Analizė taip pat rodo juos esant visiškai kompiliacinio pobūdžio, sudarytus, remiantis keliais pagrindiniais šaltiniais, kurie tiesiog perrašomi pastraipomis iš esamo jų prancūziško vertimo (S. Münsteris) arba išverčiami iš lotynų į prancūzų kalbą (M. Mechovietis, M. Kromeris), o iš viso šaltinių gali būti apie 10.

42 Turima galvoje 1572 m. lapkričio pradžioje Kasiopėjos žvaigždynė išsižiebusi supernova, dabar vadinama SN 1572 arba ją stebėjusio ir aprašiusio astronomo Tycho Brahe's vardu (*Tycho Nova*); ji danguje buvo matoma kone iki 1574 m. pabaigos, buvo labai ryški ir matoma net dieną. Ją minėjo daug amžininkų, laikyta, kad ji pranašauja naujus itin gerus ar blogus įvykius.

Ypač įdomi *Henriados* eilėraščių, skirtų Lenkijos primui Gniezno arkivyskupui Jakubui Uchańskiui ir ATR pasiuntiniams Paryžiuje, dalis, liudijanti, kad autoriaus asmeniškai bendravo su atvykusia delegacija ir veikiausiai dovanojo šio rinkinio egzempliorių (nei Lenkijos, nei Lietuvos bibliotekose jų nėra išlikę). Susitikimus ir pokalbius jis mini ir *Epigrammatôn ...*, pabrėždamas, kad atvykę kitataučiai puikiai bendraujantys lotyniškai ir „besibičiuliaują su Apolono choru“, ko jis nepasakytų apie daugumą prancūzų (24v). Iš *Henriados* aišku, jį neblogai pažįstant Seradzo vaivadą Albertą (Olbrachtą) Łaskį, kuriam skirtas netrumpas eilėraštis, taip pat kitus ATR delegacijos narius. „Garbiausiasis vyskape, <...> būk Galijos svečias!“ (*adsis <...> Gallicus hospes*) – kreipiamasi į Poznanės vyskupą, Lenkijos Karalystės patarėją ir ATR pasiuntinybės vadovą (taip pat kontrreformacijos veikėją ir jėzuitų globėją) Adomą Konarskį, minimi jo ganytojiški nuopelnai (D4r) ir pan. Taigi, iš šio ir kitų eilėraščių matyti, kad poetui gerai žinomas kiekvieno ATR delegacijos nario vaidmuo ir veikla. Tai dar sykį rodo visiškai kitokią šios asmenybės vietą ir reikšmę dvare, nei teigtų „oficialioji“ „niekieno negirdimo“, begalę eilių „į niekur“ ir neva „apie nieką“ rašančio „keisto“ poeto biografija.

Išvados. Apibendrinant galima teigti, jog Jeano de La Gessée *Henriada*, nors ir nedidelės apimties, tačiau yra gana reikšmingas Henriko Valua rinkiminio laikotarpio kūrinys, skirtas tiek savai, tiek tarptautinei auditorijai – dvarui, prancūzų diplomatams ir Abiejų Tautų Respublikos pasiuntinybės nariams, todėl parašytas ne prancūzų, bet lotynų kalba. Jame naujasis ATR valdovas vaizduojamas pagal Renesanso epinės poezijos tradicijas: jo paveikslas kuriamas, pasitelkiant etinį dorybių modelį, kalbama apie šio valdovo vietą istorijoje, susiejant jį tiek su mitologinėmis prancūzų tautos ištakomis (trojėniškosios kilmės teorija), tiek su buvusiaisiais Lenkijos–Lietuvos valdovais (jų vykdomos politikos tęsėjas), pateikiant XVI a. Lenkijos–Lietuvos vaizdavimo literatūrinę tradiciją atitinkantį valdomos šalies aprašymą ir kartu „naujoviškai“ vaizduojant ką tik buvusių svarbių istorijos įvykių – valdovo išrinkimo – realijas. Autoriaus ketinimą sukurti didesnės apimties Henrikui Valua – ATR valdovui – skirtą herojinį epą, be *Henriados*, rodo tiek neišlikusi jo *Poloniada* prancūzų kalba, tiek kiti šios tematikos kūriniai. Taip pat labai tikėtina, kad autorius buvo sąlygiškai reikšmingas asmuo tuometinės Valua dinastijos atstovų dvare, nes tekstai rodo jį betarpiškai bendravus su karaliaus aplinka, aukščiausio rango politikais ir užsienio diplomatais. Niekas *Henriadoje* neleidžia teigti iš tiesų jį esant nekilingą, neseniai Paryžiuje atsidūrusį protestantiškų pažiūrų provincialą, siekiantį karaliaus dėmesio per kitus įtakingus asmenis (išskyrus *pro forma* neretai minimą Gaskoniją), tačiau gausu detalių, tiesiogiai ir netiesiogiai patvirtinančių išsilavinusio, kilingo dvariškio kataliko, dėl sudėtingų asmeninių aplinkybių negalinčio rašyti savo vardu, tapatybę.

ŠALTINIAI

- [d'Amboise, Louis?]. 1572. *Exécration sur les Infractioneurs de Paix ...* . Parašas: I. La Gessee Mauvesinois. Paris: Jean Borel.
- [d'Amboise, Louis?]. 1573a. *Élection du sérénissime duc d'Anjou, roy de Poulongne ...* . Parašas: P. de Vollant Tourangeois. Paris: Gilles Blaise.
- [d'Amboise, Louis?]. 1573b. *I. Gessei Mauvesii e Vasconia Henrias ...* . Parašas: I. Gesseus Mauvesius. Parisiis: Aegidii Blasii.
- [d'Amboise, Louis?]. 1573c. *La Rochelléide, Discours sur la ville de La Rochelle ...* . Parašas: I. La Gessee Mauvesinois. Paris: Gilles Blaise.
- [d'Amboise, Louis?]. 1573d. *Souspirs de la France sur le Depart du Roi de Poloigne ...* . Parašas: I. La Gessee Mauvesinois. Paris: Gilles Blaise.

- [d'Amboise, Louis?]. 1574. *I. Gessei Mauvesii e Vasconia Epigrammatôn ad principes ... libri duo*. Parašas: I. Gesseus Mauvesius. Parisiis: Dionysii a Prato.
- [d'Amboise, Louis?]. 1580. *Ioan Gessei Epigrammata*. Parašas: Ioan Gesseus. Parisiis: Dionysii a Prato.
- [d'Amboise, Louis?]. 1583. *Les Premieres Œuvres Françoyes de Jean de La Jessée*. Parašas: Jean de La Jessée. Anvers: Christofle Plantin.
- Amicinus, Stanisław. 1574. *Carmen gratulatorium in solennem electionem, adventumque in Poloniam ... Principis ... Henrici Valesii ... Regis Poloniae ... scriptum a ... Stanislao Amicino Cracoviensi ...*. Cracoviae.
- Discours sur l'histoire des Polognois ...*. 1573. Paris: Guillaume de Nyverd; Lyon: Benoist Rigaud.
- F. L. P. 1573. *Briefve description du pays et royaume de Poloigne. Recolligée des anciens et modernes cosmographes par F. L. P.* Lyon: Benoist Rigaud.
- Krzysztoporski, Piotr. 1574. *Colloquium Musarum cum Apolline in laudes serenissimi ac potentissimi Principis Henrici Valesii Dei gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, etc. Autore Petro Christoporski, Equite Polono*. Cracoviae.
- Radvanas, Jonas. 1997. *Radviliada*. Vilnius: Vaga.
- Solikowski, Jan Dymitr. 1574. *Joannis Demetrii Solicovii a Solki regii secretarii Urania, sive coelestis electio*. Kraków.
- Strijkovskis, Motiejus. 1574a. *Goniec cnothy do prawych slachciczow przez Matysa Strykowiusa uczyniony ...*. Kraków.
- Strijkovskis, Motiejus. 1574b. *Przestawnego wyázdu do Krákowa, y pamieci godney koronaciey Henryká Walezjuszá, książęcią z Andegawy, z Łaski Bożey Krolá Polskiego, Wielkiego Księdza Liteuskiego ... wirszem opisanie przez Mathysa Strykowiusa*. Kraków.
- Vigener, Blaise de. 1573. *La description du royaume de Pologne et pays adjacents ...*. Paris: Jean Richer.
- Vislicietis, Jonas. 1997. *Prūsų karas*. Vilnius: Mintis.
- Zawacki, Jan. 1574. *Henrici Valesii ... Poloniae regis, magni ducis Lituaniae ... Ingressus Cracoviam, et coronatio foeliciter peracta Anno ... 1574*. Cracoviae.

LITERATŪRA

- d'Aubigné, Théodore Agrippa. 1873. *Oeuvres complètes*. Par Eug. Réaumé et F. de Caussade. T. 1. Paris: A. Lemerre.
- Bjaï, Denis. 2001. *La Franciade sur le métier: Ronsard et la pratique du poème héroïque*. Tra d'Humanisme et Renaissance 350. Genève: Droz.
- Boucher, Jacqueline. 2007. *Société et mentalités autour de Henri III*. Paris: Classiques Garnier.
- Buron, Emmanuel. 2017. „La satire comme dévoiement de l'éloge. Circonstances biographiques et enjeux politique des Odes-satyres de Jean de La Gessée“. *Albineana: Cahiers d'Aubigné* 29:85–107. <https://doi.org/10.3406/albin.2017.1582>.
- La Croix du Maine, François Grudé. 1584. *Premier volume de la Bibliothèque du sieur de La Croix Du Maine, qui est un catalogue général de toutes sortes ...*. Paris: Abel l'Angelier.
- Csürös, Klára. 1993. „Le poème héroïque et l'actualité: La Rochelléide de Jean de la Gessée“, 293–308. In *Poétiques et narration: Mélanges offerts à Guy Demerson*. Paris: Champion.
- Demerson, Guy. 1991. *Introduction aux „Jeunesses“*, XXVII–LXXIX. In *Les Jeunesses*, par Jean de La Gessée. Paris: S.T.M.F.
- L'Estoile, Pierre de. 1982. *Mémoires-journaux, 1574–1611*. T. 1, *Journal de Henri III, 1574–1580*. Paris: Tallandier. Fac-sim., augmenté de pl. de l'éd. de: Paris: Jouaust, 1875–1896.
- Gaullieur, Ernest. 1874. *Histoire du Collège de Guyenne d'après un grand nombre de documents inédits*. Paris: Sandoz et Fischbacher.
- Gonzague, Louis de. 1665. *Les mémoires de Monsieur le duc de Nevers, prince de Mantoue ...*. Pt. 1. Paris: Chez Thomas Iolly.
- Histoire généalogique de la maison de Chastellux ... avec pièces justificatives, par le Cte Henri-Paul-César de Chastellux*. 1869. Auxerre: de G. Perriquet.
- Jomphe, Claudine. 2002. „La Rochelléide“ de Jean de la Gessée (1573) et les voies du poème héroïque au lendemain de „La Franciade“, 247–271. In *L'Épopée et ses modèles de la Renaissance aux Lumières*, études réunies par Frank Greiner et Jean-Claude Ternaux. Paris: Classiques Garnier.

- Kloczkowski, Jerzy et Muriel Wozniewski [Wozniewska]. 1992. „Les premières histoires de la Pologne publiées en France à l'occasion de l'élection d'Henri de Valois“, 103–109. In *Henri III et son temps*, études réunies par Robert Sauzet. Paris: J. Vrin.
- Kociszewska, Ewa. 2018. „L'image d'Henri de Valois en France en 1573: L'invention du roi de Pologne“. *Seizième siècle* 14:47–72.
- Labrousse, Jean-Philippe. 1991. „Biographie de Jean de La Gessée“. In *Les Jeunesses*, par Jean de La Gessée. Paris: S.T.M.F.
- Lednicki, Venceslas. 1930. „Les sonnets de Jean de la Jessée sur la Pologne et son roi Henri de Valois“. *Archivum Neophilologicum* 1:107–126.
- Méniel, Bruno. 2004. *Renaissance de l'épopée: La poésie épique en France de 1572 à 1623*. Genève: Droz.
- Négociations diplomatiques de la France avec la Toscane*. 1872. Documents regueillis par Giuseppe Canestrini et publiés par Abel Desjardins. T. 4. Paris: Imprimerie nationale.
- Nowak-Dłużewski, Juliusz. 1963. *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce: Pierwsi królowie elekcyjni*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax“.
- Piffault, Alexandre. 2010. „Jean de la Gessée, entre déformation et création générique“. *Albineana: Cahiers d'Albiné* 22:249–268. <https://doi.org/10.3406/albin.2010.1148>.
- Relacye nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690*. 1864. T. 1. Berlin; Poznań: Księgarnia B. Behra.
- Le Roux, Nicolas. 2000. *La faveur du roi: Mignons et courtisans au temps des derniers Valois (vers 1547–vers 1589)*. Seyssel: Éditions Champ-Vallon.
- Serwański, Maciej. 1976. *Henryk III Walezy w Polsce: Stosunki polsko-francuzkie w latach 1566–1576*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Du Verdier, Antoine. 1585. *La bibliotheque d'Antoine du Verdier, seigneur de Vauprivias, contenant le catalogue de tous ceux qui ont escrit, ou traduit en françois ...*. Lyon: Barthelemy Honorat.

RASA MARIJA ŠILEIKIENĖ
Independent researcher

Representation of the Election of Henry de Valois as a Ruler of the Polish–Lithuanian Commonwealth in the French Poetry in Latin. *Henrius* by J. de La Gessée and the Issue of Authorship

Summary

In 1573, Henry de Valois, Duke of Anjou, was elected as the king of the Polish–Lithuanian Commonwealth, and some literary works were published to familiarize the French public with the history of Poland and Lithuania, the geographical and economic situation of the country. Some Polish historical works were translated into French (e.g. the chronicle of Jan Herburt of Felsztin), many poets wrote occasional poems, dedicated to the future king, in French, Polish, and Latin.

This article aims to discuss the poem *Henrius*, dedicated to Henry de Valois, written in Latin by a French poet under the pseudonym Jean de La Gessée, – a rare and completely unexplored work until today. *Henrius* was addressed not only to the future king but also to the court, the French diplomats and ambassadors of the Polish–Lithuanian Commonwealth. Henry de Valois is portrayed here according to the tradition of Renaissance epic poetry by using an ethical model of the ruler's “virtues” and by discussing the ruler's place in history, linking him both to the mythological origins of the French nation (to the myth of Trojan ancestry), and to the former rulers of Poland and Lithuania (the ruler is depicted here as the successor of their policy).

The poet also presented a description of the Polish-Lithuanian Commonwealth – the future reign of Henry de Valois – in accordance with the literary tradition of 16th-century representations of Poland–Lithuania. To be noted, this is the first description of Poland–Lithuania in French poetry in Latin and one of the first in all French poetry. The author also wrote an unpublished larger-scale heroic epic *Poloniade* in French, dedicated to Henry de Valois, but it has not survived.

This article also serves as an introduction to the biography and works of this not-well-known poet and discusses the problem of the authorship of his works. It is highly probable that the authorship was so far misattributed and that the author's name is just a pseudonym of another court poet – talented and highly educated courtier Louis d'Amboise, as shown by the many details, hidden in his poems, including biographical facts (in all his works) and the anagrams of his name (in his Latin poems). *Henrias* and other Latin poems of this author (e.g. *Epigrammatôn ... libri duo*) show the direct and close contact of the author with the royal entourage, top politicians, and foreign diplomats. It is unlikely that the author was a newcomer protestant Gascon, looking for success in Paris because *Henrias* was undoubtedly written at the king's request and was very well paid (as well as the *Poloniade*). It shows that the author was a Catholic and he was quite familiar with the history and political realities of Poland–Lithuania.

Keywords: 16th century; Polish–Lithuanian Commonwealth; Henri III, Henri de Valois; 1573 ruler election; Latin Lituanica; neo-Latin literature; 16th-century occasional poetry; 16th-century French literature; *Henrias*; Jean de La Gessée; Louis d'Amboise.

Įteikta 2022 m. gegužę